

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Diplomová práce

MODEL Y PASTORACE MLÁDEŽE UPLATŇOVANÉ
V SALESIÁNSKÝCH STŘEDISCÍCH MLÁDEŽE V
ČESKÉ REPUBLICE

Vedoucí práce: Ing. Dr. Alois Křišťan, Th.D.

Autor práce: Ing. Mgr. Michal Svoboda

Studijní obor: učitelství náboženství a etiky

Forma studia: prezenční

Ročník: pátý

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Předkládaná práce mohla vzniknout v tomto rozsahu jen díky přispění řady lidí.

Na prvním místě chci poděkovat Ing. Dr. Alois Křišťan, Th.D., za poskytnuté odborné konzultace a podnětné připomínky při metodickém vedení práce.

Mezi dalšími odbornými konzultanty bych rád poděkoval Doc. Mgr. Michalu Kaplánkovi, Th.D., který mi umožnil pracovat v prostředí programu textové analýzy MAXQDA 2007.

Moje vděčnost patří dále pracovníkům salesiánských středisek, kteří mi věnovali svůj pracovní čas. Jsou to: Ing. Mgr. František Bezděk; Marta Hefková, DiS; Marie Pospíšilová; Pavel Andrlé; Mgr. Petra Nezvalová; Martin Běhal; Radek Komínek; Ing. Tomáš Rádl; Mgr. Markéta Lállová; Mgr. Jiří Caha; Mgr. Pavlína Koláčková; Ing. Milan Růžička; Mgr. Tomáš Mareš; Václav Jiráček; Bc. Michaela Láníková; Zuzana Tichá; Pavlína Řezníčková a Jiří Woclawek.

Závěrem chci poděkovat Jitce Dvořákové za pomoc při prepisování části rozhovorů a Mgr. Jitce Šebkové a JUDr. Karlu Fořtlovi za jazykové korektury práce.

Obsah

Úvod	6
Pojmosloví	8
I Teoretický úvod k problematice pastorační mládeže v salesiánských střediscích	9
1 Teoretický model salesiánské pastorační mládeže	10
1.1 Otázka motivace	10
1.2 Otázka cíle	10
1.3 Otázka metody	11
1.4 Otázka cílové skupiny	12
1.5 Otázka personálu	12
1.6 Otázka projektu práce	12
2 Salesiánská střediska mládeže v České republice	13
II Kvalitativní výzkum modelů pastorační mládeže v salesiánských střediscích mládeže	16
3 Realizace kvalitativního výzkumu	17
3.1 Formulace otevřených otázek	17
3.2 Výběr respondentů a sběr dat	17
3.3 Analýza dat	19
3.3.1 Příprava dat	19
3.3.2 První seznámení se sebranými daty	20
3.3.3 Kódování a vytváření kategorií	20
3.3.4 Návrh kódovacího schématu	20
3.3.5 Výsledné schéma kategorií	28
3.4 Syntéza dat	31
3.4.1 Charakter sociálního prostředí	31
3.4.2 Role pracovníků v charakteristickém sociálním prostředí	33
3.4.3 Utváření charakteristického sociálního prostředí	35
3.4.4 Charakter cílové skupiny	43

3.4.5	Cíle, metody a motivy práce v charakteristickém sociálním prostředí.....	47
3.4.6	Motivy práce s cílovou skupinou	60
3.4.7	Stručné shrnutí syntézy dat	62
III	Závěr.....	64
	Seznam použitých zdrojů	67
	Seznam použitých zkratk	70
	Seznam tabulek a obrázků.....	71
	Seznam příloh	72

Úvod

Když začala po roce 1989 v českých podmínkách vznikat salesiánská střediska mládeže, měli salesiáni¹ k dispozici celosvětově přijímaný model tzv. *salesiánské pastorace mládeže*.² Tento model pedagogické práce byl teoreticky podchycen v druhé polovině devadesátých let a stal se podstatnou identitou salesiánských děl.³ Během téměř dvou desetiletí inkulturace tohoto modelu do českých podmínek však došlo v jeho praktickém uplatňování k určitým modifikacím. Na tom se podíleli různí činitelé jako například způsoby pastorace přejaté z dob totalitního režimu⁴, vliv zahraničních modelů pastorace mládeže, vliv politiky donátorů, vliv měnícího se životního stylu české společnosti apod.

Autor této práce, konfrontovaný ve své pastorační praxi s různými pojetími salesiánské pastorace mládeže, si proto vytýčil cíl *analyzovat a popsat modely pastorace mládeže⁵, které jsou v současné době uplatňovány pracovníky salesiánských středisek mládeže při práci s příslušnými cílovými skupinami.*

Pro analýzu situace použil metodu kvalitativního sociologického výzkumu, a to formou řízených rozhovorů, které proběhly na přelomu října a listopadu roku 2007. Reprezentativním vzorkem zvolil osmnáct zaměstnanců salesiánských středisek mládeže pracujících v přímé práci. Ke zpracování dat použil počítačový program *MAXQDA 2007*, který slouží k profesionální textové analýze.

Pro dosažení sledovaného cíle pak autor zvolil následující strukturu práce:

V úvodním teoretickém přehledu představil v šesti otázkách charakteristiky salesiánských středisek mládeže tak, jak jsou uváděny v salesiánské literatuře. Nejprve se zaměřil na obecnou koncepci salesiánské pastorace mládeže, tak jak je chápána ve světě, a poté na její pojetí v dokumentech českých salesiánských děl. Tyto teoretické podklady se mu pak staly vodítkem pro vytvoření metodiky sociologického výzkumu.

Ve druhé, praktické části práce se již autor zaměřil na konkrétní sociologický výzkum. Nejprve seznámil čtenáře s přípravou výzkumu, poté nastínil postup analýzy dat a konečně

¹ Pozn.: *Salesiáni* jsou řeholní společnost (Společnost svatého Františka Saleského), kterou v roce 1859 založil italský kněz Giovanni Bosco (1815-1888). Ten zasvětil celý svůj život výchově a evangelizaci opuštěné mládeže. V českých podmínkách se salesiáni zaměřují převážně na provoz středisek mládeže a správu farností.

² Pozn.: Výraz *salesiánská pastorace mládeže* je překladem italského originálu *pastorale giovanile salesiana*, který by bylo možné přeložit i jako *mladická salesiánská pastorace* – tj. pastorace, která má mladého ducha.

³ Srov. DOMENECH, A. *Salesian Youth Ministry : a Basic Frame of Reference*. 1. vyd. Odbor Salesiánské pastorace mládeže : Řím, 1989.

⁴ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2001. Pro vnitřní potřebu provincie, s. 5.

⁵ Pozn.: *Pastorace mládeže* jsou všechny aktivity, kterými se společenství křesťanů snaží podílet na celkovém rozvoji mladého člověka v jeho konkrétních životních podmínkách.

věnoval rozsáhlou pozornost datové syntéze. Z ní postupně odvozoval některé teorie, jejichž souhrn umístil na konec této praktické části.

V závěru práce autor zhodnotil sledovaný cíl a představil model pastorační mládeže, který vyplynul ze syntézy dat.

Do příloh pak autor umístil data, která měla přímou souvislost s uskutečněným sociologickým výzkumem. Čtenář zde nalezne: seznam salesiánských zařízení, jejichž pracovníci byli dotázáni; formulář rozhovoru kvalitativního výzkumu; přepisy rozhovorů s respondenty; schéma kódů kvalitativní analýzy textů; tabulky segmentů textů vybraných kvalitativní analýzou a zvukové záznamy rozhovorů (na přiloženém kompaktním disku).

Pojmosloví

Pastorace

Na pojem *pastorace* lze nahlížet z různých úhlů pohledu. Autor zde představuje dvě pojetí: „evropské – kontinentální“ a pojetí „anglosaské“, přičemž každé z nich v užším a širším pojetí.

Evropské – kontinentální pojetí pastorace v užším smyslu označuje veškeré úsilí společenství křesťanů (církve) zaměřené ke spáse člověka⁶. Evropské pojetí pastorace v širším smyslu pak označuje úsilí tohoto společenství zaměřené k plnému rozvinutí člověka ve všech jeho dimenzích (tj. biologické, psychologické, sociální i spirituální).⁷

Anglosaské pojetí pastorace („pastoral care“) v užším smyslu zahrnuje péči společenství křesťanů zaměřenou pouze na členy vlastního společenství, v širším smyslu obecnou péči pomáhajících profesí o osobnostní a sociální blaho občanů společnosti.

Autor se rozhodl v dalším textu přiklonit k evropskému pojetí pojmu v jeho širším smyslu, kdy je pojem pastorace chápán jako veškeré aktivity společenství křesťanů, které směřují k plnému rozvoji člověka ve všech jeho dimenzích.

Pastorace mládeže

Pastoraci mládeže chápe autor jako všechny aktivity, kterými se společenství křesťanů snaží podílet na celkovém rozvoji mladého člověka v jeho konkrétních životních podmínkách.⁸

Salesiánská pastorace mládeže

Autor ji chápe jako takovou pastoraci mládeže, která si nese dvě základní charakteristiky: cílovou skupinu, kterou je chudá a opuštěná mládež a charakteristický výchovný systém (tzv. preventivní systém), který vytvořil zakladatel salesiánů Giovanni Bosco.

⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: Studijní text pro pracovníky s mládeží*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 1999, s. 9.

⁷ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry: A basic frame of reference*. 2nd ed. Rome: Salesian Youth Ministry Department, 2000, s. 20.

⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže...*, s. 9.

I TEORETICKÝ ÚVOD K PROBLEMATICE PASTORACE MLÁDEŽE V SALESÍÁNSKÝCH STŘEDISCÍCH

Cílem této úvodní kapitoly je stručně seznámit čtenáře s charakteristikami salesiánských středisek mládeže tak, jak se s nimi setkáváme v salesiánské literatuře. Autor se zaměřil nejprve na obecnou koncepci *salesiánské pastorace mládeže* a poté na její aplikaci v českých podmínkách.

Tento teoretický přehled se ve druhé kapitole stal autorovi pomocným nástrojem pro vytvoření metodiky kvalitativního výzkumu mezi pracovníky salesiánských středisek mládeže.

1 Teoretický model salesiánské pastorace mládeže

Salesiánská pastorace mládeže vychází ze zkušenosti zakladatele salesiánů, italského kněze Giovanniho Bosca, kterou udělal při práci s chudou a opuštěnou mládeží v druhé polovině devatenáctého století. Tuto svou spirituální a výchovnou zkušenost mezi mladými nazval *preventivní systém*.

Autor práce se níže pokusil tento způsob pastorace prezentovat v krátkých odpovědích na šest otázek, které pokládal za výstižné pro popis funkce výchovného systému. Pro své úvahy vyšel ze základní koncepce salesiánské pastorace mládeže, tak jak ji předložili Domenech a kol. z odboru pro pastorační mládeže v Římě.⁹

1.1 Otázka motivace

Obecný motiv *salesiánské pastorace mládeže* vychází z *osobní zkušenosti přijetí* člověka Bohem. Křesťan si uvědomuje nezaslouženost toho, že sám byl laskavě přijat (a je stále přijímán), a to i přes své nedostatky. Toto přijetí jej motivuje k přijímání každého, dokonce i toho nejchudšího, odsouzeného a problémového. V každém mladém člověku vidí obraz Boha – dobré jádro – které se snaží znovu probudit a rozvíjet. Lze tak hovořit o motivu *pozitivní spirituální zkušenosti*, kterou chce pracovník umožnit dalším mladým lidem.¹⁰

V pastorační praxi bývá tento křesťanský motiv posunut, a to především v těch salesiánských dílech, kde nepracují křesťané. Například v Asii jsou salesiánské školy, kde je 99% buddhistů (vč. pracovníků). Zde je motivem práce s mládeží spíše láska k dětem, která je pro východní kulturu stěžejní. Západní *preventivní systém* je zde ceněn spíše pro jeho důraz na rodinnost a laskavý přístup k dětem.

1.2 Otázka cíle

Salesiánská pastorace mládeže sleduje jako cíl *celkový rozvoj mladého člověka*. Vychází vždy z konkrétní situace mladého člověka ve které se právě nachází a umožňuje mu rozvoj jeho přirozených a nadpřirozených darů. Cílem je dospělost, a to jak na rovině perso-

⁹ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry: A basic frame of reference*. 2nd ed. Rome: Salesian Youth Ministry Department, 2000.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 14.

nální, tak i na rovině duchovní. Proto je jednou z primárních nabídek salesiánů mladým program křesťanského života, který má za vzor osobu Krista.¹¹

Spirituální cíle sledují salesiáni i tam, kde jsou konfrontováni s faktem, že mnoho jejich spolupracovníků a členů cílové skupiny patří k jiné kultuře a náboženství. Zde se vedle podpory osobnostního růstu zaměřují na otevřenost transcendentnu v daném kulturně-náboženském kontextu. *Preventivní systém* je v tomto směru oceňován především pro jeho důraz na lidské hodnoty a nadkonfesijní platnost.¹²

1.3 Otázka metody

Metodou dosahování cílů je již zmíněný *preventivní systém*. Jde o výchovnou metodu, která má dva konstitutivní prvky:

- a) salesiánský přístup k mladým,
- b) salesiánské výchovné prostředí.

Salesiánský přístup k mladým je charakteristický: ochotou sdílet jejich život, citlivostí k jejich potřebám a hodnotám, otevřeností k dialogu, vírou v dobro v každém z nich, jejich bezpodmínečným přijímáním a stálým povzbuzováním k jejich vlastní iniciativě.

Salesiánské výchovné prostředí je pozitivním prostředím osobních vztahů, nabité životem a nabídkami k osobnostnímu růstu, tvořené primárně samotnými mladými lidmi. V tomto prostředí je úzce provázána výchova s evangelizací.¹³

Charakteristickým rysem salesiánského výchovného prostředí je *zkušenost komunity*. Středem tohoto prostředí je zpravidla pastorační komunita salesiánů, která umožňuje mladým sdílet společně komunitní život. Ona je zdrojem tzv. *rodinné atmosféry*, která se přenáší do širšího výchovného prostředí.¹⁴

Jednou z podstatných forem salesiánské pastorace mládeže je tzv. *oratoř*.¹⁵ Je to přijímající (otevřené) prostředí, které nabízí v rámci široké nabídky mladým, výchovný a evangelizační program. Výraznou charakteristikou oratoře a jednou z nejdůležitějších metod pastorace je vytváření mládežnických skupin a participace mladých na programech.¹⁶

¹¹ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 14, 20.

¹² Srov. tamtéž, s. 23 – 24.

¹³ Srov. tamtéž, s. 17; Pozn.: Pojem „evangelizace“ v tomto případě vyjadřuje přípravu a vlastní setkání mladého člověka s poselstvím evangelia.

¹⁴ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 20 – 21.

¹⁵ Pozn.: Vedle oratoře jsou dalšími podstatnými formami salesiánské pastorace mládeže: salesiánská farnost a salesiánská škola. Tyto však vzhledem k zaměření práce autor dále nerozváděl.

¹⁶ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 58 – 59.

1.4 Otázka cílové skupiny

Zakladatel salesiánů zaměřil svoji práci *výhradně na mladé*. Mezi nimi vědomě vybíral chudé, problémové a ty kteří žili na okraji církve.

I v dnešní době je salesiánská pastorace mládeže zaměřena na stejnou cílovou skupinu. Jsou to mladí, kteří jsou postižení chudobou hmotnou, sociální, kulturní, emoční a duchovní.¹⁷ Mladými na okraji církve jsou dnes chápáni ti, o které není v církvi postaráno.

Aby práce s touto cílovou skupinou byla efektivní, musí být komplexní. To znamená, že se zaměřuje i na sociální prostředí, ve kterých tito mladí lidé žijí. Tak se dnes cílová skupina mladých rozšiřuje i na jejich rodiče, učitele, pastorační a sociální pracovníky.¹⁸

1.5 Otázka personálu

Hovoříme o tzv. *výchovně pastoračním společenství*, které tvoří všichni, kdo spolupracují na salesiánském díle v duchu tzv. *výchovně pastoračního projektu*.¹⁹ Patří sem: pastorační komunita salesiánů, mládež, rodiče, spolupracovníci a sympatizanti.²⁰

Podstatnou roli zde hraje pastorační komunita salesiánů, která je nositelkou a garantem charismatu zakladatele.²¹ Tuto funkci si ponechává i v současné době, kdy je mnoho děl po celém světě konfrontováno s nedostatkem salesiánů. I když je v dílech stále větší břemeno odpovědnosti přenášeno na laiky²², salesiáni si většinou udržují roli v oblasti řízení díla a při formaci laických pracovníků.²³

1.6 Otázka projektu práce

Základem salesiánské pastorace mládeže je *výchovně pastorační projekt*. Jeho cílem je sjednocovat cíle a kritéria výchovné a pastorační práce pracovníků. Projekt vytváří pastorační komunita salesiánů, spolu s dalšími členy rady výchovně pastorační komunity.²⁴ Tento projekt má navazovat na ostatní lokální pastorační, výchovné a sociální projekty.²⁵

¹⁷ Srov. *Stanovy a Pravidla Společnosti svatého Františka Saleského*, Praha: Salesiánská provincie Praha. Pro vnitřní potřebu provincie, s. 129.

¹⁸ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 18.

¹⁹ Pozn.: Výchovně pastorační komunita může pokrývat více oblastí pastorace (např. farnost, středisko, sociální dílo, školu apod.).

²⁰ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 46 – 48.

²¹ Srov. tamtéž, s. 52 – 53.

²² Označení „laik“ zde vyjadřuje všechny pracovníky, kteří nejsou salesiány.

²³ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 56.

²⁴ Pozn.: Radu výchovně pastorační komunity tvoří salesiáni a laici zodpovědní za konkrétní oblasti péče výchovně pastorační komunity.

²⁵ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 27.

2 Salesiánská střediska mládeže v České republice

Oproti obecně pojaté předcházející části se autor v této kapitole zaměřil na českou zkušenost s jednou z forem salesiánské pastorace mládeže – s formou *oratoře*. Východiskem jeho úvah byly příspěvky autorů, kteří tuto formu salesiánské pastorace mládeže v posledních letech reflektovali.²⁶ Z jejich poznámek mu bylo zřejmé, že se široké pojetí oratoře, tak jak vyplynulo ze základní koncepce salesiánské pastorace mládeže, v českém prostředí do určité míry transformovalo.

V průběhu devadesátých let dvacátého století se v českých podmínkách výše představená forma oratoře institucionalizovala, a to ve formě tzv. *salesiánských středisek mládeže*.²⁷ Ty jsou dnes chápány většinou jako volnočasová centra pro děti a mládež, přičemž pojem oratoř je v nich zúžen pouze na spontánní volnočasovou činnost dětí.

Kaplánek a kol.²⁸ uvedli, že tato salesiánská střediska mládeže jsou jedním ze základních prostorů, kde se v české republice realizuje salesiánská pastorace mládeže. Tento prostor charakterizovali pestrou nabídkou volnočasových aktivit, přátelskou atmosférou a charakteristickým osobním přístupem pracovníků, se snahou vychovávat mladého člověka k ušlechtilému lidství a životu z víry.

Obdobně se k otázce prostoru salesiánských středisek o šest let později vyjádřili i Mendel a kol.²⁹ Ti tento prostor popsali jako *otevřené prostředí* v němž je účastníkům na základě osobních vztahů nabízena cesta výchovy k víře. V jejich dokumentu je patrný posun k důrazu na otevřenost prostředí, které je zde nově charakterizováno jako *nízkoprahové* čili otevřené pro nejpotřebnější.

Celkově je z obou primárních dokumentů patrný význam *sociálního prostředí*, které salesiánská střediska utváří.

²⁶ Pozn.: Autor čerpal primárně z výchovně pastoračních projektů české provincie. Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2001. Pro vnitřní potřebu provincie; MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2007. Pro vnitřní potřebu provincie. Jako sekundární literaturu k této problematice autor použil: KAPLÁNEK, M. *Výchovně pastorační činnost salesiánů: Pokus o vymezení identity* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 06. 2007]. Dostupné: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>; KUCHAŘ, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska mládeže v Ostravě*. Olomouc, 2003. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, katedra antropologie. Vedoucí práce: J. Klementa; POMIKÁLEK, J. *Salesiánská střediska mládeže v České republice: Církevně společenské instituce*. České Budějovice, 2001. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra praktické teologie. Vedoucí práce: Michal Kaplánek.

²⁷ V současnosti existuje v České republice dvanáct salesiánských středisek mládeže: Rumburk-Jiřkov, Teplice, Plzeň, České Budějovice, Praha-Kobylisy, Pardubice, Ostrava, Zlín, Hroznová Lhota, Brno-Žabovřesky, Brno-Líšeň, DIS Fryšták. Srov. MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 27.

²⁸ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001...*, s. 12.

Autor níže uvedl několik ustálených forem tohoto prostředí, tak jak je seřadil Kaplánek a kol.³⁰:

- a) *Oratoř* (v užším slova smyslu): prostor pro spontánní činnost dětí v jejich volném čase. Náplň tvoří především volnočasové aktivity, které se odvíjejí od zájmů cílové skupiny.
- b) *Zájmové kroužky*: zájmově zaměřené skupiny dětí a mladých lidí, kteří se pravidelně scházejí v prostoru střediska.
- c) *Klub*: prostor k vzájemnému setkávání a zábavě mladých.³¹
- d) *Nábožensky zaměřené skupiny*: nábožensky zaměřené skupiny mladých lidí, kteří se pravidelně scházejí v prostoru střediska.
- e) *Jednorázové akce*: aktivity otevřené pro širší veřejnost zaměřené k oslovení potenciálních členů cílové skupiny.
- f) *Pobytové akce*: aktivity pro skupiny dětí a mladých lidí organizované mimo sociální prostředí cílové skupiny.

Spolu s významem sociálního prostředí salesiánských středisek autor v dokumentech hledal i další již zmíněné principy salesiánské pastorace mládeže. Konkrétně se zaměřil na jejich česká specifika, která níže uvedl v pořadí, které použil v předcházející kapitole:

Motivace, která byla v modelu základní koncepce salesiánské pastorace mládeže představena na rovině osobního povolání k předávání spirituální zkušenosti, je v českém prostředí postavena spíše do roviny pomoci mladým lidem zvládat nároky současné společnosti.³²

Cíle salesiánské práce v českých salesiánských střediscích jsou definovány obdobně, tedy ve dvou rovinách. Objevuje se zde snaha o rozvoj mladého člověka na rovině osobnostní i na rovině spirituální. Zatímco se však v základní koncepci salesiánské pastorace mládeže hovoří o primární nabídce programu křesťanského života, zde se objevuje spíše rovina svědectví vlastním životem pracovníků.³³

V otázce *metod* používaných v českých salesiánských střediscích autor již výše zaregistroval význam sociálního prostředí. To se shoduje s představou základní koncepce, kde je

²⁹ Srov. MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 26.

³⁰ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001...*, s. 12 – 13.

³¹ Pozn.: Pojmy *oratoř* a *klub* se v poslední době začaly souhrnně nahrazovat pojmy nízkoprahový či otevřený klub pro děti a mládež. To reflektuje i nový výchovně pastorační projekt provincie 2007. Srov. MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 26.

³² Srov. MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 4 – 6.

³³ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001...* s. 13; MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 16.

salesiánské výchovné prostředí chápáno jako nutný základ pro výchovné působení salesiánských pracovníků. Zároveň autor v dokumentech objevil i druhý prvek preventivního systému, a to charakteristický přístup pracovníků. Uvedené charakteristiky přístupu se ukázaly blízké předložené základní koncepci, přičemž pro českou realitu se zde objevil specifický rys – liberální postoj pracovníků k otázkám výchovy a evangelizace.

Dalším, a už výraznějším rysem metod používaných v českých salesiánských střediscích mládeže, jsou metody sociální práce. Ty se v dokumentu autorů Mendel a kol. objevily dokonce na úrovni výchovy a evangelizace.³⁴

V oblasti *cílové skupiny* autor v českém prostředí objevil jediné specifikum, a to zaměření salesiánské pastorace na Romskou mládež.³⁵ Jinak byla v dokumentech cílová skupina definována obdobně jako ve zmiňované základní koncepci salesiánské pastorace mládeže.

Konečně v otázce *personálního obsazení* středisek mládeže autor objevil v obou dokumentech zmínky o výchovně pastoračních společenstvích, z nichž znovu vyplynula podstatná role salesiánů jako garantů poslání.³⁶ Směr a koordinace těchto společenství je pak podobně nesena *salesiánským výchovně pastoračním projektem*.³⁷

Z výše uvedených skutečností bylo autorovi zřejmé, že česká realita salesiánských středisek si oproti základnímu modelu nese mnohé odlišnosti. Aby autor odhalil tuto skutečnou realitu praktikovaných pastoračních přístupů, zvolil způsob kvalitativního sociologického výzkumu. Zaměřil se na pracovníky, kteří se pohybují v přímé práci s cílovou skupinou, přičemž oslovil jak salesiány, tak i pracovníky laiky. Jako formu zvolil řízený rozhovor se skladbou otázek, které použil výše k vystižení principů salesiánské pastorace mládeže. Šlo tedy o otázku motivace, cílů, metod, cílové skupiny, personálního obsazení a způsobu plánování salesiánské pastorace mládeže v díle.

³⁴ Srov. MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s.17.

³⁵ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001...*, s. 3; MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 8.

³⁶ Srov. MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007...*, s. 39 – 40.

³⁷ Srov. tamtéž s. 47.

II KVALITATIVNÍ VÝZKUM MODELŮ PASTORACE MLÁDEŽE V SALESIÁNSKÝCH STŘEDISCÍCH MLÁDEŽE

Po teoretické části, která si kladla za cíl nastínit problematiku pastorace mládeže v salesiánských střediscích, se nyní autorova pozornost obrátí ke konkrétní pastorační praxi. V této kapitole předkládá výsledky kvalitativního výzkumu, který provedl mezi pracovníky salesiánských středisek na přelomu října a listopadu roku 2007. Jako cíl výzkumu si stanovil charakterizovat modely pastorace mládeže, které jsou uplatňovány v salesiánských střediscích. Pro dosažení žádoucího výsledku zvolil metodu kvalitativního výzkumu, a to formou řízených rozhovorů. Reprezentativním vzorkem zvolil osmnáct zaměstnanců středisek pracujících se svou cílovou skupinou v přímé práci.

Tato praktická část práce je rozdělena do dvou částí. V první části autor nastínil průběh kvalitativního výzkumu spočívající v analýze dat, ve druhé části pak provedl syntézu dat a prezentoval některé teorie.

3 Realizace kvalitativního výzkumu

3.1 Formulace otevřených otázek

Formulaci otázek, které by zajistily validitu výsledků výzkumu, věnoval autor značné úsilí. Z rozhovorů, které předcházely výzkumu bylo zřejmé, že většina pracovníků salesiánských středisek pojmu „pastorace“ buď nerozumí, nebo si každý pod ním představuje něco jiného. Autor proto dlouho uvažoval, jak předejít rozbíhajícím se výpovědím.

Jako východisko pro formulaci otázek nakonec zvolil pojetí salesiánské pastorace mládeže, jak se s ním seznámil v první kapitole. V něm vysledoval pět dominantních kategorií (oblastí), jež se zdály vhodnými nástroji k postihnutí používaného pastoračního modelu. Byly to: motivace pracovníků, cílová skupina, sledované cíle, používané metody a způsoby plánování cílů. Z těchto kategorií pak pro kvalitativní výzkum vytvořil tyto otevřené otázky:

- 1) Mohl/a byste mi vyprávět, co Vás přivedlo k práci s mladými lidmi?
- 2) Popište mi, prosím, cílovou skupinu se kterou pracujete.
- 3) Můžete pohovořit o cílech, které při práci s těmito mladými sledujete?
- 4) Můžete mi, prosím, vyprávět o Vaší práci? Jak těch cílů dosahujete?
- 5) Popište mi, prosím, způsob, jak si ve Vašem zařízení stanovujete cíle Vaší práce a kontrolu jejich uskutečňování.

Po konzultaci s vedoucím práce autor dále rozšířil tento výčet o otázku dotýkající se postoje pracovníků k vlastnímu rozvoji:

- 6) Povězte mi, co vidíte u sebe sama pro práci s mladými potřebnější: kultivaci srdce³⁸ nebo odbornost?

Seznam otázek, které autor použil při rozhovorech je uveden v příloze II.

3.2 Výběr respondentů a sběr dat

Výběrem reprezentativního vzorku kvalitativního výzkumu se začal autor zabývat již v průběhu procesu formulace otevřených otázek. Bylo třeba zvolit takový vzorek, jehož výpovědi by byly dostatečně reprezentativní, ale zároveň jejichž zpracování by nepřesáhlo rozsah diplomové práce. Po konzultaci se autor rozhodl pro vzorek čítající 18 osob.

Pro výběr konkrétních osob zvolil variantu dvou pracovníků z každého salesiánského střediska mládeže, kteří pracují v přímé pedagogické nebo sociální práci. Další podmínkou, kterou chtěl autor později využít při syntéze dat, byla kombinace vždy jednoho pracovníka salesiána³⁹ a jednoho pracovníka laika.⁴⁰

V průběhu října 2007 autor oslovil zodpovědné osoby osmi náhodně vybraných salesiánských středisek České republiky⁴¹ a požádal o možnost osobního setkání se dvěma zaměstnanci splňující výše uvedená kritéria. Všichni dotázaní žádosti vyhověli a v každém středisku byly domluveny dva řízené rozhovory, každý v délce kolem 30 minut.

Většina rozhovorů se následně uskutečnila v týdnu mezi 29. říjnem a 2. listopadem 2007, některé pak dodatečně v průběhu následujících dvou měsíců.

Byly dotázány tyto osoby (seřazeny podle zařízení):

Dům Ignáce Stuchlého Fryšták

Dotázaní pracovníci: František Bezděk, SDB (vedoucí programu);
Marta Hefková (pedagogický pracovník).

Salesiánské středisko mládeže Brno-Líšeň

Dotázaní pracovníci: Marie Pospíšilová, ASC (pedagogický pracovník);
Pavel Andrlé, SDB (zástupce ředitele);
Petra Nezvalová (vedoucí programu).

Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky

Dotázaní pracovníci: Martin Běhal, SDB (pastorační asistent);
Radek Komínek (pedagogický pracovník).

Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže České Budějovice

Dotázaní pracovníci: Tomáš Rádl, SDB (ředitel);
Markéta Lálová (pedagogicko-sociální pracovník).

³⁸ Pozn.: Pojem „kultivace srdce“ byl převzat z encykliky papeže Benedikta XVI. *Deus Caritas Est*. V článku 31 autor hovoří o nutnosti „výchovy srdce“, která má vyvažovat profesní odbornost. Jeho záměrem je vyvarovat se situace, kdy by se charitativní činnost církve rozplynula v všeobecné sociální práci.

³⁹ Pozn.: Označení „salesián“ v této práci zahrnuje osoby, které jsou členy Společnosti svatého Františka Saleského (SDB), členy Sdružení salesiánů spolupracovníků (ASC) a je tam zahrnut i Milan Růžička, který v čase výzkumu aspiroval na člena Společnosti svatého Františka Saleského a žil v salesiánské komunitě.

⁴⁰ Pozn.: Označení „laik“ autor v této práci používá pro všechny pracovníky, kteří nejsou salesiány.

⁴¹ Pozn.: Z časových důvodů se výzkum neuskutečnil ve zbylých třech salesiánských střediscích: v Salesiánském středisku mládeže v Pardubicích, v Salesiánském středisku mládeže v Rumburku a v Salesiánském středisku mládeže v Teplicích.

Salesiánské středisko volného času Don Bosco Ostrava

Dotázaní pracovníci: Jiří Caha, SDB (ředitel);
Pavlína Koláčková (pedagog volného času).

Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže Plzeň

Dotázaní pracovníci: Milan Růžička (vedoucí programu);
Tomáš Mareš, SDB (pedagogický pracovník).

Salesiánské středisko mládeže o. p. s. Praha-Kobylisy

Dotázaní pracovníci: Václav Jiráček, SDB (pedagogický pracovník);
Michaela Láníková (vedoucí projektu).

Salesiánský klub mládeže Zlín

Dotázaní pracovníci: Zuzana Tichá (vychovatelka);
Pavlína Řezníčková (sociální pracovníce);
Jiří Woclawek, SDB (vedoucí programu).

Seznam a kontakty na salesiánská zařízení, jejichž pracovníci byli dotázáni, je umístěn v příloze I.

Charakteristiky dotázaných pracovníků jsou umístěny vždy před příslušnými rozhovory v příloze III.

3.3 Analýza dat

Vzhledem k rozsahu kvalitativního výzkumu, s přihlédnutím k odborné literatuře⁴², se autor rozhodl analyzovat získaná data pomocí počítačového programu *MAXQDA 2007*. Tento program je produktem německé firmy *VERBI Software* z Marburgu a slouží k profesionální textové analýze. Podrobnější informace o programu jsou dostupné online na internetové adrese: <<http://www.maxqda.com/>>.

3.3.1 Příprava dat

Jak již bylo výše uvedeno, autor se osobně setkal s každým z osmnácti vybraných pracovníků a uskutečnil řízené rozhovory. Ty zaznamenával na diktafon a následně převedl do

⁴² Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál: Praha, 2005, s. 381 – 383.

zvukového formátu MP3.⁴³ Tento záznam pak autor s pomocí dalšího spolupracovníka přepsal do textové podoby, která se stala výchozí pro následnou analýzu textů.⁴⁴

3.3.2 První seznámení se sebranými daty

Před vložením získaných dat do programu *MAXQDA 2007* se autor s texty důkladně seznámil. Několikrát přečetl všechny rozhovory a vytvořil si návrh hrubého kódovacího schématu.⁴⁵ Vodítkem návrhu se mu staly kategorie (oblasti) otázek, na které pracovníci odpovídali a zjištěná podstatná role výchovného prostředí, která se objevila jak v úvodním teoretickém modelu salesiánské pastorace mládeže, tak i ve výpovědích pracovníků.

Autor se rozhodl pro tento návrh hrubého kódovacího schématu:

- 1) *Charakteristiky sociálního prostředí.*
- 2) *Motivace práce s dětmi a mládeží.*
- 3) *Cílová skupina.*
- 4) *Cíle práce v salesiánském zařízení.*
- 5) *Způsob stanovení cílů/plánování.*
- 6) *Metody a formy práce v salesiánském zařízení.*
- 7) *Váha odbornosti a kultivace srdce.*

3.3.3 Kódování a vytváření kategorií

Vložením dat do programu *MAXQDA 2007* začala rozsáhlá práce tzv. kódování, které spočívalo v označování jednotlivých segmentů textů a jejich zařazení do kódovacího schématu. Celkem autor v textech označil 1162 segmentů textů.

3.3.4 Návrh kódovacího schématu

Výsledkem kódování textů bylo rozšíření původního hrubého kódovacího schématu o další kódy a vznik rozsáhlého kódovacího schématu (tzv. stromu kódů).

V následujících odstavcích jsou uvedeny jednotlivé *kategorie zvoleného kódovacího schématu* s podrobnějším komentářem vzniku. Celé schéma kódů je uvedeno v závěru této kapitoly a v příloze IV.

⁴³ Pozn.: Zvukové záznamy rozhovorů jsou uloženy na přiloženém kompaktním disku.

⁴⁴ Pozn.: Přepisy rozhovorů jsou uvedeny v příloze III.

Kategorie A Charakteristiky sociálního prostředí

V odpovědích pracovníků objevil autor celkem 72 segmentů textů, které se vztahovaly k charakteristikám sociálního prostředí salesiánských středisek. Pro vystižení tohoto podstatného faktu zvolil název *charakteristické sociální prostředí*.⁴⁶

Označení „sociální prostředí“ autor převzal z *Teorie sociálního prostoru* německých sociálních pedagogů Böhnische a Münchmeiera⁴⁷. Tito autoři ve své teorii zdůraznili roli sociálního prostředí, které má být otevřené pro přivlastnění mladými lidmi a které je místem jejich seberealizace.

Výrazem „charakteristický“ chtěl autor zdůraznit fakt, že pracovníci chápali znaky sociálního prostředí jako důležité.

Kategorie B Motivace práce s dětmi a mládeží (celkem 120 segmentů textů)

Kategorie motivace pracovníků rozčlenil autor dle *Teorie motivace*⁴⁸ na motivaci vnitřní a motivaci vnější. Vzhledem k tomu, že se drtivá většina označených segmentů textů týkala motivace vnitřní, autor ji dále členil na:

- 1) *motivaci náboženskou* – 61 segmentů textů;
- 2) *seberealizaci* (tj. „sebe-uskutečnění pracovníků“) – 40 segmentů textů;
- 3) *altruismus* (tj. „chování uskutečňované k prospěchu druhého bez anticipace odměn z externích zdrojů“)⁴⁹ – 18 segmentů textů.

Obsáhlá kategorie náboženské motivace si vyžádala rozdělení na dvě další oblasti: na *salesiánské poslání k mladým*, kde se pro motivaci objevila dominantní pozitivní zkušenost v charakteristickém sociálním prostředí, a na *kategorii křesťanského poslání*, kde dominovala minulé zkušenost v jiném křesťanském společenství.

Do kategorie seberealizace autor po analýze textů zařadil motiv dřívější pozitivní zkušenosti pracovníků při práci s mladými lidmi. Tento motiv odpovídá *Teorii sociální motivace*⁵⁰, kdy prostřednictvím sociálních interakcí dochází k vzájemné výměně hodnot a k sebeuspokojení z evaluace eg zúčastněných stran.

Dále autor k motivu seberealizace zařadil: *potřebu smyslu, zkušenost při studiu humanitního směru a zkušenost v předcházejícím uplatnění*.

⁴⁵ Pozn.: Schéma kódů vzniká během textové analýzy při kódování (označování) souvisejících segmentů textů.

⁴⁶ Pozn.: Autor záměrně nepoužil pojem „salesiánské prostředí“, aby předešel chápání tohoto modelu pastorace s teoretickým modelem salesiánské pastorace mládeže.

⁴⁷ Srov. DEINET, U. *Das sozialräumliche Muster in der Offenen Kinder- und Jugendarbeit*. In DEINET, U., STURZENHECKER, B. (Hrsg.) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. 3. völlig überarbeitete und erweiterte Aufl. Wiesbaden: VS Verlag, 2005, s. 217.

⁴⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Academia: Praha 1996, s. 5.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 244 – 248.

Obecnou potřebu pomáhat druhým spolu s motivem daným vlastní životní zkušeností dospívání pak autor zařadil do kategorie *altruismu*.

Výsledné schéma kódů kategorie motivace:

B Motivace práce s dětmi a mládeží
B.1 Náboženská motivace
B.1.1 Salesiánské poslání k mladým
B.1.1.1 Pozitivní zkušenost v charakteristickém sociálním prostředí
B.1.1.2 Vliv salesiánských vzorů
B.1.1.3 Povolání ke službě
B.1.2 Křesťanské poslání
B.1.2.1 Pozitivní zkušenost v křesťanském společenství mládeže
B.1.2.2 Povolání k předávání víry
B.2 Seberealizace
B.2.1 Předcházející negativní zkušenost uplatnění
B.2.2 Studium humanitního směru
B.2.3 Pozitivní zkušenost mezi mladými
B.2.4 Potřeba smyslu
B.3 Altruismus
B.3.1 Potřeba pomáhat druhým
B.3.2 Vlastní životní zkušenost dospívání
B.4 Vnější motivace

Tabulka č. 1. Výsledné schéma kódů kategorie motivace.

Kategorie C Cílová skupina (celkem 91 segmentů textů)

Tuto kategorii autor rozčlenil do čtyř skupin, a to dle míry zasažení skupiny sociálně patologickými jevy:

- 1) *běžná populace (včetně dobrovolníků, učitelů a rodičů cílové skupiny);*
- 2) *děti a mládež, kteří neví, co s volným časem;*
- 3) *sociálně znevýhodněné děti a mládež;*
- 4) *problémové děti a mládež.*

Výraz „sociálně znevýhodněné děti a mládež“, který autor použil pro označení nejčastěji zmiňované skupiny dětí a mládeže, byl přejat z názvosloví zákona o sociálních službách.⁵¹ Autor zahrnul do této skupiny: děti a mládež minorit, děti a mládež ze sociálně, emočně či ekonomicky slabého prostředí, handicapované děti a mládež a mladé lidi „s nálepkou“ (např. „pubertáči“, „neorganizované děti a mládež“, adoptovaní apod.).

Výsledné schéma kódů kategorie cílová skupina:

C Cílová skupina
C.1 Běžná populace
C.2 Děti a mládež, kteří neví co s volným časem
C.3 Sociálně znevýhodněné děti a mládež
C.4 Problémové děti a mládež

Tabulka č. 2. Výsledné schéma kódů kategorie cílová skupina.

⁵⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování...*, s. 113 – 115.

Kategorie D Cíle práce v salesiánském zařízení (celkem 257 segmentů textů) a kategorie F Metody a formy práce v salesiánském zařízení (celkem 521 segmentů textů)

Ačkoli byly otázky cílů a metod jejich dosahování v rozhovorech oddělené, odpovědi pracovníků již nebyly v tomto směru tak jednoznačné. Autor byl proto nucen často subjektivně rozlišit, kdy dotázaní pracovníci hovořili o cílech a kdy již o jejich metodách.

Pro označení cílů a metod vyšel autor z faktu, že většina pracovníků se charakterizovala jako pedagogové, kteří dělají pedagogickou práci (edukaci⁵²), a to ve volném čase cílové skupiny. Vytvořil proto první kategorii, kterou označil *edukační/preventivní cíle*. K nim pak přiřadil kategorii metod, kterou nazval *metody edukace/prevence*.

Ve výpovědích pak dále identifikoval už poměrně menší skupinu pracovníků, která se charakterizovala jako sociální pracovníci. Z jejich výpovědí bylo zřejmé, že sledují převážně potřeby skupiny sociálně znevýhodněných dětí a mládeže. Autor proto vytvořil druhou kategorii cílů, kterou jsou *cíle sociální pomoci* a jim odpovídající kategorii *nabídky sociálních služeb*.

Při rozlišování metod edukace/prevence a nabídky sociálních služeb, které se ve výpovědích prolínaly, autor přihlédl k tomuto rozlišení:

- a) při poskytování sociálních služeb přináší téma účastník (tzv. práce s tématem);
- b) při edukaci vnáší (či uchopuje) téma spíše pedagog.

Toto základní rozdělení cílů a metod se při následné podrobnější analýze textů ukázalo jako správné.

Kategorii edukačních/preventivních cílů (celkem 159 segmentů textů) autor rozčlenil na obecný cíl edukace a na konkrétní cíle zahrnuté v osmi klíčových kompetencích. Z nich šest převzal z nového Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP).⁵³ Šlo o: *kompetenci k učení, kompetenci k řešení problému, komunikativní kompetenci, sociální a personální kompetenci, občanskou kompetenci a činnostní a pracovní kompetenci*. K nim pak přidal *kompetenci k naplnění volného času*, kterou použil z dokumentu Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové

⁵¹ Srov. *Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2006.

⁵² Pozn.: Autor použil pojem „edukace“, neboť zahrnuje v českém jazyce oba jinak oddělené pojmy: výchovu a vzdělávání.

⁵³ Srov. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2005)*. Výzkumný ústav pedagogický, Praha 2005, s. 6 - 9.

vzdělávání⁵⁴ a dále *kompetenci ke spirituálnímu životu*, která je uváděna ve školních vzdělávacích programech salesiánských středisek mládeže (dále ŠVP).⁵⁵

Metody k dosahování těchto edukačních cílů (celkem 193 segmentů textů) autor rozdělil do sedmi kategorií. Původním úmyslem autora bylo rozlišit pouze metody individuální a metody skupinové, avšak s přibývajícím množstvím výpovědí pracovníků, kde se obě tyto metody prolínaly, od tohoto úmyslu upustil. Nakonec rozlišil: metodu *pedagogické komunikace*, která navazuje a zároveň prolíná metodu *kontaktní práce*; dále metody *zpětné vazby* a *doprovázení*, které jsou důležité v průběhu identitního procesu adolescentů;⁵⁶ metodu *neformálního vzdělávání* a metody skupinové práce: *podpora vrstevnické komunikace* a *podpora vzniku skupin*, které podtrhují význam vrstevnické komunikace, klíčové pro sebereflexi pubescentů.⁵⁷

Jako specifickou metodou edukace zaznamenal autor metodu *modelové výchovy*, která vychází z autentického svědectví vlastního života. V této souvislosti hovořili někteří pracovníci o svědectví života z víry.⁵⁸

Pouze čtrnáct segmentů se v textech výpovědí vztahovalo na sledování cílů sociální pomoci. Autor proto zvolil pouze jednoduché členění do kategorií: *pomoci účastníkovi řešit jeho problém* a *pomoci skupině řešit její společný problém*.

Mnohem více poznámek se již objevilo k nabídce konkrétních sociálních služeb (celkem 52 segmentů textů). Autor se rozhodl rozdělit tuto nabídku na tyto dílčí kategorie: *obecná nabídka sociálních služeb*, *případová práce*⁵⁹ a *sociální práce se skupinou*. Další dělení kategorie případové práce, která spočívá spíše v metodách individuálním přístupem, autor převzal z odborné literatury popisující metody sociální práce.⁶⁰ Byly to: *případová práce*, *poradenství* a *zprostředkování navazujících služeb*. V literatuře uváděná služba krizové intervence se ve výpovědích neobjevila.

⁵⁴ Srov. MACEK, M., HEŘMANOVÁ, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže NIDM MŠMT ČR, 2007, s. 72 - 82.

⁵⁵ Srov. RÁDL, T. *Školní vzdělávací program*. [online]. České Budějovice: Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice, 2005, poslední aktualizace 1. 1. 2005 [cit. 09. 11. 2006]. Dostupné na: <http://budejovicesasm.sdb.cz/view.php?cisloclanku=2001061101>.

⁵⁶ Srov. MACEK, P. *Adolescence*. 2. uprav. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 73.

⁵⁷ Srov. ROBERTSON, S. *Youth Clubs, Association, Participation, Friendship and Fun!* Dorset: Russell House Publ., 2005, s. 12.

⁵⁸ Srov. PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi. Apoštolská exhortace Pavla VI. Hlásání evangelia z 8. prosince 1975*. Praha: Zvon, 1990, odst. 21.

⁵⁹ Srov. HAVRÁNKOVÁ, O. Případová práce. In MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 67.

⁶⁰ Srov. HAVRÁNKOVÁ, O. Případová práce..., s. 67 – 81.

Výsledné schéma kódů kategorie cíle – metody:

D Cíle práce v salesiánském zařízení	F Metody a formy práce v salesiánském zařízení
D.3 Edukační/preventivní cíle D.3.1 Obecná edukace D.3.2 Získat kompetenci k učení D.3.3 Získat kompetenci k řešení problému D.3.4 Získat komunikativní kompetenci D.3.5 Získat sociální a personální kompetenci D.3.6 Získat občanskou kompetenci D.3.7 Získat činnostní a pracovní kompetenci D.3.8 Získat kompetenci k naplnění volného času D.3.9 Získat kompetenci ke spirituálnímu životu	F.2 Metody edukace/prevence F.2.1 Pedagogická komunikace F.2.2 Zpětná vazba F.2.3 Neformální vzdělávání F.2.4 Doprovázení F.2.5 Podpora vrstevnické komunikace F.2.6 Podpora vzniku skupin F.2.7 Modelová výchova F.2.7.1 Vzor života víry
D.2 Cíle sociální pomoci D.2.1 Pomoci účastníkovi řešit jeho problém D.2.2 Pomoci skupině řešit její společný problém	F.3 Sociální služby F.3.1 Sociální služby obecně F.3.2 Případová práce F.3.2.1 Případová práce F.3.2.2 Poradenství F.3.2.3 Zprostředkování navazujících služeb F.3.3 Sociální práce se skupinou

Tabulka č. 3. Výsledné schéma kódů kategorie cíle – metody.

Konečně, byl autor postaven před otázku, jak v kategoriích cílů a metod zohlednit roli charakteristického sociálního prostředí, která byla ve výpovědích výrazná. Dokonce v této souvislosti někteří pracovníci naznačili, že utváření tohoto prostředí je cíl a metoda jejich práce. Z tohoto důvodu autor doplnil k oblasti cílů a k oblasti metod kategorii vztahující se k charakteristickému sociálnímu prostředí. Pro oblast cílů zvolil cíl *vtáhnout účastníka do charakteristického sociálního prostředí*⁶¹ a pro oblast metod metodu *utvářet charakteristické sociální prostředí*. Teoretickou obdobu těchto kategorií autor našel v tzv. aktivizačních činnostech, které jsou uvedeny vedle výchovných, vzdělávacích a sociálně terapeutických činností nabízených v Nízkoprahových zařízeních dětí a mládeže (dále NZDM)⁶² a v tzv. pozitivním prostředí, jak bylo představeno v rámci metodologie preventivního systému.⁶³

Postupnou analýzou textu pak autor docházel k podrobnějšímu rozčlenění těchto dvou výše uvedených kategorií. Cíl *vtáhnout účastníka do charakteristického sociálního prostředí* (celkem 76 segmentů textů) autor dále rozčlenil na dílčí cíl *vytvořit a udržovat charakteristické sociální prostředí* a na cíl *vytvořit vztah*. První z těchto cílů zaměřil spíše na utváření celkové atmosféry, druhý spíše na utváření sítě interpersonálních vztahů.

Také odpověď na metodickou otázku: Jak je toto charakteristické sociální prostředí utvářeno? (celkem 271 segmentů textů), autor na základě výpovědí pracovníků rozčlenil do dalších kategorií: *volnočasové aktivity, charakteristický přístup pracovníků a kontaktní práce*.

⁶¹ Pozn.: Autor uvádí v celé práci jednotlivce cílové skupiny pod pojmem „účastník“.

⁶² Srov. *Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.* § 62 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

⁶³ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry: A basic frame of reference...*, s. 17.

Název *volnočasové aktivity* autor zvolil vzhledem k obecně užívanému označení metod mimoškolní edukace. Název *charakteristický přístup pracovníků* pak použil, aby podtrhl roli charakteristického přístupu pracovníků, který se v mnoha variacích objevoval v jejich výpovědích. Metodu *kontaktní práce* přejal z názvosloví sociálních služeb, neboť nejlépe vystihovalo podstatu výpovědí pracovníků.

Širokou kategorii *volnočasových aktivit* autor dále rozčlenil na společné a spíše spontánní aktivity: *společná hra, sportovní aktivity, společná práce, společná oslava a zábava*; a na *aktivity zájmové; akce mimo zařízení* a na *zvláštní programy*.⁶⁴

Množství charakteristik přístupů (celkem 119 segmentů textů), které o sobě sdělili pracovníci, motivovalo autora k vytvoření kategorie *charakteristický přístup pracovníků*. Začlenil je pod název *charakteristiky přístupu*. Pro důraz, který zde kladli někteří pracovníci na nabídku vztahu a na specifický rozměr víry v jejich životě, vyčlenil autor z této kategorie dva přístupy: *nabídku vztahu a rozměr víry v životě pracovníků*.

Výsledné schéma kódů kategorie utváření charakteristického sociálního prostředí:

D Cíle práce v salesiánském zařízení	F Metody a formy práce v salesiánském zařízení
D.1 Vtažení účastníka do charakteristického sociálního prostředí D.1.1 Vytvořit a udržovat charakteristické sociální prostředí D.1.2 Vytvořit vztah	F.1 Utváření charakteristického sociálního prostředí F.1.1 Volnočasové aktivity F.1.1.1 Společná hra F.1.1.2 Sportovní aktivity F.1.1.3 Společná práce F.1.1.4 Společná oslava, zábava F.1.1.5 Akce mimo zařízení F.1.1.6 Zájmové aktivity F.1.1.7 Zvláštní programy F.1.2 Charakteristický přístup pracovníků F.1.2.1 Charakteristiky přístupu F.1.2.2 Nabídka vztahu F.1.2.3 Rozměr víry v životě pracovníků F.1.3 Kontaktní práce

Tabulka č. 4. Výsledné schéma kódů kategorie utváření charakteristického sociálního prostředí.

Jako doplněk uvedeného systému cílů a metod autor připojil kategorii *vedlejší cíle* a kategorii *modlitba*, které nebylo možné zařadit do žádné z uvedených kategorií.

Kategorie E Způsob stanovení cílů/plánování (celkem 65 segmentů textů)

Na počátku práce autor předpokládal, že způsob stanovování cílů bude shodný s teoretickým modelem salesiánské pastorace mládeže (viz kapitola 1). Výpovědi pracovníků však ukázaly, že v této kategorii je mnoho různých přístupů a nejasností. Pouhých 65 segmentů textů, které se vztahovaly k této otázce autor rozčlenil do čtyř skupin:

První skupinu charakterizuje fakt, že při určování pracovních cílů hrají rozhodující roli salesiáni a jejich poslání. Druhá skupina *všichni společně plánujeme cíle* je dána společným plánováním týmu zaměstnanců. Zbylé dvě skupiny pak poukazují na vlivy státní politiky a zohledňují potřeby cílové skupiny.

Výsledné schéma kódů kategorie způsob stanovení cílů/plánování:

E Způsob stanovení cílů/plánování
E.1 Rozhodují salesiáni/poslání
E.2 Všichni společně plánujeme cíle
E.3 Vliv státní politiky
E.4 Potřeby cílové skupiny

Tabulka č. 5. Výsledné schéma kódů kategorie způsob stanovení cílů/plánování.

Kategorie G Váha odbornosti a kultivace srdce (29 segmentů textů)

Rozčlenění poslední sledované kategorie, *váhy odbornosti a kultivace srdce*, bylo pro autora velmi obtížné, neboť většina respondentů měla velký problém pochopit otázku (konkrétně pojem „kultivace srdce“). Odpovědi se různily. Přesto se autorovi podařilo ve výpovědích vysledovat několik charakteristických skupin:

- a) pracovníci, kteří zdůrazňovali udržení rovnováhy mezi odbornou a spirituální/psychickou stránkou života;
- b) pracovníci, kteří preferovali potřebu duševního/duchovního zakotvení života pro svou práci;
- c) pracovníci, kteří pochopili pojem „kultivace srdce“ jako postoj srdce, který je důležitý pro jejich práci;
- d) pracovníci, kteří pochopili pojem „kultivace srdce“ jako skutečnou „výchovu srdce“;
- e) pracovníci, kteří preferovali ve své práci odbornost a profesionalitu.

Výsledné schéma kódů kategorie váha kultivace a odbornosti srdce:

G Váha odbornosti a kultivace srdce
G.1 Rovnováha v rozvíjení odbornosti a v rozvíjení spirituálního/psychického života
G.2 Spirituální zakotvení a psychohygienu pro práci
G.3 Důraz na postoj srdce, vztah, talent pro práci
G.4 Důraz na kultivaci (výchovu) srdce
G.5 Odborné znalosti pro práci

Tabulka č. 6. Výsledné schéma kódů kategorie váha kultivace a odbornosti srdce.

⁶⁴ Pozn.: Původní záměr dělit volnočasové aktivity na spontánní a zájmové ztroskotat na jejich nejednoznačnosti ve výpovědích pracovníků.

3.3.5 Výsledné schéma kategorií

Celkové schéma kategorií (celkem 1162 segmentů textů)

A Charakteristiky sociálního prostředí (72)⁶⁵

B Motivace práce s dětmi a mládeží

B.1 Náboženská motivace

B.1.1 Salesiánské poslání k mladým

B.1.1.1 Pozitivní zkušenost v charakteristickém sociálním prostředí (27)

B.1.1.2 Vliv salesiánských vzorů (11)

B.1.1.3 Povolání ke službě (12)

B.1.2 Křesťanské poslání

B.1.2.1 Pozitivní zkušenost v křesťanském společenství mládeže (8)

B.1.2.2 Povolání k předávání víry (3)

B.2. Seberealizace

B.2.1 Předcházející negativní zkušenost uplatnění (6)

B.2.2 Studium humanitního směru (2)

B.2.3 Pozitivní zkušenost mezi mladými (28)

B.2.4 Potřeba smyslu (4)

B.3 Altruismus

B.3.1 Potřeba pomáhat druhým (8)

B.3.2 Vlastní životní zkušenost dospívání (10)

B.4 Vnější motivace (1)

C Cílová skupina

C.1 Běžná populace (20)

C.2 Děti a mládež, kteří neví co s volným časem (9)

C.3 Sociálně znevýhodněné děti a mládež (49)

C.4 Problémové děti a mládež (13)

⁶⁵ Pozn.: Za každým kódem, který se odkazuje na segmenty textů jsou v závorkách uvedeny počty těchto odkazů.

D Cíle práce v salesiánském zařízení

D.1 Vtažení účastníka do charakteristického sociálního prostředí

D.1.1 Vytvořit a udržovat charakteristické sociální prostředí (39)

D.1.2 Vytvořit vztah (37)

D.2 Cíle sociální pomoci

D.2.1 Pomoci účastníkovi řešit jeho problém (6)

D.2.2 Pomoci skupině řešit její společný problém (8)

D.3 Edukační/preventivní cíle

D.3.1 Obecná edukace (13)

D.3.2 Získat kompetenci k učení (14)

D.3.3 Získat kompetenci k řešení problému (6)

D.3.4 Získat komunikativní kompetenci (9)

D.3.5 Získat sociální a personální kompetenci (35)

D.3.6 Získat občanskou kompetenci (24)

D.3.7 Získat činnostní a pracovní kompetenci (23)

D.3.8 Získat kompetenci k naplnění volného času (7)

D.3.9 Získat kompetenci ke spirituálnímu životu (28)

D.4 Vedlejší cíle (8)

E Způsob stanovení cílů/plánování

E.1 Rozhodují salesiáni/poslání (24)

E.2 Všichni společně plánujeme cíle (16)

E.3 Vliv státní politiky (11)

E.4 Potřeby cílové skupiny (14)

F Metody a formy práce v salesiánském zařízení

F.1 Utváření charakteristického sociálního prostředí

F.1.1 Volnočasové aktivity

F.1.1.1 Společná hra (20)

F.1.1.2 Sportovní aktivity (20)

F.1.1.3 Společná práce (3)

F.1.1.4 Společná oslava, zábava (10)

F.1.1.5 Akce mimo zařízení (37)

F.1.1.6 Zájmové aktivity (25)

F.1.1.7 Zvláštní programy (23)

- F.1.2 Charakteristický přístup pracovníků
 - F.1.2.1 Charakteristiky přístupu (92)
 - F.1.2.2 Nabídka vztahu (16)
 - F.1.2.3 Rozměr víry v životě pracovníků (11)
 - F.1.3 Kontaktní práce (14)
 - F.2 Metody edukace/prevence
 - F.2.1 Pedagogická komunikace (49)
 - F.2.2 Zpětná vazba (24)
 - F.2.3 Neformální vzdělávání (47)
 - F.2.4 Doprovázení (17)
 - F.2.5 Podpora vrstevnické komunikace (24)
 - F.2.6 Podpora vzniku skupin (19)
 - F.2.7 Modelová výchova (4)
 - F.2.7.1 Vzor života víry (9)
 - F.3 Sociální služby
 - F.3.1 Sociální služby obecně (7)
 - F.3.2 Případová práce
 - F.3.2.1 Případová práce (13)
 - F.3.2.2 Poradenství (14)
 - F.3.2.3 Zprostředkování navazujících služeb (8)
 - F.3.3 Soc. práce se skupinou (10)
 - F.4 Modlitba (5)
- G Váha odbornosti a kultivace srdce
- G.1 Rovnováha v rozvíjení odbornosti a v rozvíjení spirituálního/psychického života (12)
 - G.2 Spirituální zakotvení a psychohygienu pro práci (3)
 - G.3 Důraz na postoj srdce, vztah, talent pro práci (7)
 - G.4 Důraz na kultivaci (výchovu) srdce (2)
 - G.5 Odborné znalosti pro práci (5)

Celkové schéma kategorií viz též příloha IV Přehled kódů kvalitativní analýzy textů.

3.4 Syntéza dat

Na základě takto zpracovaných dat autor přistoupil k syntéze dat, která spočívala ve shrnutí kategorií kódů a hledání jejich významů ve sledovaném pastoračním modelu. Autor se rozhodl pro následující strukturu syntézy:

- a) *Charakter sociálního prostředí.*
- b) *Role pracovníků v charakteristickém sociálním prostředí.*
- c) *Utváření charakteristického sociálního prostředí.*
- d) *Charakter cílové skupiny.*
- e) *Cíle, metody a motivy práce v charakteristickém sociálním prostředí.*
- f) *Motivy práce s cílovou skupinou.*

3.4.1 Charakter sociálního prostředí

Jak už vyplynulo z předcházející analýzy textů, rámcem pastore v salesiánských střediscích mládeže je *charakteristické sociální prostředí*. Toto prostředí je pro pracovníky subjektivně velmi důležité a pracovníci jeho vlastnostem přikládají velký význam.⁶⁶ Ve svých výpovědích použili pro toto prostředí řadu charakteristických názvů:

- otevřený klub (objevil se ve výpovědi 3 pracovníků);
- oratoř (ve výpovědích 8 pracovníků);
- volná oratoř (ve výpovědích 3 pracovníků);
- romská oratoř (uvedl 1 pracovník);
- klub (ve výpovědích 5 pracovníků);
- klub nízkoprahového charakteru (uvedl 1 pracovník).

Objevily se zde kombinace tří názvů: „otevřený klub“, „oratoř“ a „nízkoprahový klub“.

Pojem „klub“ byl převzat z anglického slova „club“ a vystihuje prostor určený k setkávání a sdružování osob.⁶⁷

Pojem „otevřený klub“ pochází z německého prostředí (tzv. domy otevřených dveří – „Häusern der offenen Tür“). V našich podmínkách se objevil v metodických pokynech NIDM MŠMT ČR jako: „jedna z forem spontánních činností, místo, prostor, přirozené shromaždiště, kde se děti a mládež mohou neformálně sejít, realizovat své zájmy a schopnosti, naučit se aktivně trávit volný čas; místo, které je volně přístupné a otevřené s funkcí kontaktního a pora-

⁶⁶ Srov. Kategorie A *Charakteristiky sociálního prostředí*, která je uvedena v příloze V na straně 128.

⁶⁷ Srov. SMITH, M. K. *Club work* [online]. London: The Encyclopedia of Informal Education, 2001, poslední aktualizace 28. 01. 2005 [cit. 30. 05. 2006]. Dostupné na: <<http://www.infed.org/association/clubwork.htm>>.

denského místa, kde mohou návštěvníci najít radu, případně pomoc v obtížných životních situacích.“⁶⁸

Pojem „oratoř“ zmínil autor již v úvodní kapitole této práce. Je jím označováno prostředí široké nabídky aktivit mladým s výchovným a evangelizačním programem. Zakladatel salesiánů Giovanni Bosco jej přejal ze soudobého hovorového slovníku.⁶⁹ Pojem tehdy vyjadřoval prostor v blízkosti kostela, který byl určen ke společné modlitbě („orare“), náboženské výuce a volnočasovým programům mladých. V našich českých podmínkách byl význam tohoto pojmu zúžen. Oratoř je dnes chápána jako: „pravidelný prostor pro sportovní a zábavnou činnost dětí (většinou chlapců do věku 15 let) za aktivní spoluúčasti vychovatelů.“⁷⁰

Pojem „nízkoprahový“ se ve výpovědích objevil v souvislosti s procesem definování sociálních služeb pro děti a mladé lidi a vyjadřuje maximální přístupnost ve snaze odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat prostory zařízení či využít nabídky poskytovaných služeb.⁷¹

Z výkladu většiny těchto charakteristických názvů sociálních prostředí vyplynulo, že jejich používání souvisí s legislativním rámcem příslušného střediska. U středisek, které jsou školskými právníckými osobami se autor ve výpovědích setkal s názvy jako „otevřený klub“, u středisek s nabídkou sociálních služeb s názvy „nízkoprahový klub“.

Dále bylo z výpovědí patrné, že pracovníci kladli velký důraz na *charakteristickou atmosféru sociálního prostředí*.⁷² Autor rozdělil výrazy popisující tuto atmosféru do dvou skupin:

- a) rodina, rodinné prostředí, domov, rodinná atmosféra,
- b) bezpečné prostředí, prostor setkání, dobrá atmosféra apod.

Je zřejmé, že obě skupiny výrazů vyjádřily stejnou věc – atmosféru fungujícího domova. Jediný rozdíl, který vedl autora k tomuto rozdělení, byl ve schopnosti pracovníků tuto atmosféru přesně označit. Zatímco salesiáni popsali toto prostředí *charakterem rodinnosti*, z dotázaných pracovníků laiků tento pojem nikdo nepoužil. Ti většinou uvedli jeho opisy uvedené ad b): bezpečné prostředí, výchovné prostředí, prostředí vztahů, prostředí důvěry, prostředí víry, nevšední prostředí, prostor komunikace, prostor setkání, prostor ke shromaž-

⁶⁸ Srov. *Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládež*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2000; VACKOVÁ, B., FARKAŠOVÁ, H. *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2002.

⁶⁹ Srov. BOSCO, T. *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*. Praha: Portál, 2007, s. 100.

⁷⁰ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001...*, s. 12.

⁷¹ Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNNOVÁ, M. et al. *Pojmosloví nízkoprahových zařtzení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařtzeních, 17. 09. 2006 [cit. 14. 03. 2007]. Dostupné na: <<http://www.streetwork.cz/content/view/202/145/>>, s. 2.

⁷² Srov. Kategorie A *Charakteristiky sociálního prostředí*, která je uvedena v příloze V na straně 128.

řování, bezpečný prostor, místo přijetí apod. Autor v případě salesiánů připsal uvedené označení prostředí jejich formaci v tzv. rodinném duchu, který je jedním ze základních rysů salesiánského přístupu.⁷³

Navzdory tomuto jednotnému chápání prostředí se objevily i takové charakteristiky, které na první pohled nejsou s rodinností, tak jak je chápána v celkovém kontextu výpovědí, v souladu. Šlo o pojmy jako: nízkoprahové prostředí, prostředí s nízkoprahovými prvky, vlastní prostor, nevýběrovost apod., které v běžném slovníku vyjadřují prostředí bez pedagogických nároků. Tyto pojmy měly blíže spíše k pojetí tzv. *sociálního prostoru*, jak jej představili ve své *Teorii sociálního prostoru* němečtí sociální pedagogové Böhnisch a Münchmeier.⁷⁴ Z této teorie sice autor původně vyšel při označení charakteristického sociálního prostředí, avšak na základě dalších výpovědí pracovníků později odmítnul chápání popisovaného prostoru jako prostředí nepedagogizovaného. I pracovníci, kteří označili toto prostředí jako „nízkoprahové“, jej totiž v dalším kontextu výpovědi pojímali jako prostředí s pedagogickými nároky.

Celkově lze shrnout, že rámcem pastorační práce v salesiánských střediscích mládeže je *charakteristické sociální prostředí*, pro které pracovníci používají charakteristické názvy a vystihují je charakteristickou atmosférou, kterou bychom mohli souhrnně označit *atmosférou rodinnosti*. Její podstatou je prostředí pro cílovou skupinu vtahující a zároveň i prostředí edukační.

3.4.2 Role pracovníků v charakteristickém sociálním prostředí

Při syntéze dat se nyní dostáváme k druhé poměrně rozsáhlé kapitole, ve které se autor pokusil postihnout roli, jakou hrají pracovníci při utváření a udržování charakteristického sociálního prostředí. Ve výpovědích autor nejprve odhalil aktivní podíl některých pracovníků na *utváření a udržování tohoto prostředí*.⁷⁵ Níže jsou uvedeny některé z charakteristických výpovědí, vztahující se k tomuto faktu:⁷⁶

„V podstatě jsme se tady pokusili vytvořit to prostředí.“ (Pavlína Koláčková)

„Vytvářet nějaké to zázemí, nějaký bezpečný prostor.“ (Petra Nezvalová)

⁷³ Srov. *Stanovy a Pravidla Společnosti svatého Františka Saleského...*, s. 24.

⁷⁴ Srov. DEINET, U. Das sozialräumliche Muster in der Offenen Kinder- und Jugendarbeit. In DEINET, U., STURZENHECKER, B. (Hrsg.) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. 3. völlig überarbeitete und erweiterte Aufl. Wiesbaden: VS Verlag, 2005, s. 217.

⁷⁵ Srov. Kategorie *D.1.1 Vytvořit a udržovat charakteristické sociální prostředí*, která je uvedena v příloze V na straně 145.

⁷⁶ Pozn.: Výpovědi pracovníků uvedené v této části práce jsou lingvisticky upraveny s ohledem na zachování jejich smyslu.

Po podrobnější analýze výpovědí, které se týkaly utváření a udržování tohoto sociálního prostředí, rozdělil autor dotčené pracovníky do dvou teoretických skupin:

- a) pracovníci, kteří hovořili o vlastním aktivním utváření a udržování sociálního prostředí;
- b) pracovníci, kteří uvedli, že pracují v sociálním prostředí, které je již aktivně utvářeno a udržováno jinými subjekty (ostatními pracovníky, cílovou skupinou, apod.).

ad a) Příklady výpovědí první skupiny pracovníků:

„Vytvoříš jim takové prostředí, aby se tady prostě cítili dobře.“ (Zuzana Tichá)

„To považuji za to hlavní: vytvořit prostředí, kde je dobrý a kvalitní vztah.“

(Pavel Andrlé)

„Pro mě je asi největším cílem vytvořit s těmi lidmi nějaké společenství.“

(Milan Růžička)

„Nějak jim naplnit ten volný čas.“ (Radek Komínek)

ad b) Příklady výpovědí druhé skupiny pracovníků:

„Oni si tu atmosféru v podstatě vytvářejí, také ji ovlivňují a my, nebo já, jim v tom nijak nezabráňujeme.“ (Petra Nezvalová)

„Sednu si k některému ze stolů, abych viděl většinu toho prostoru, a současně se věnuji jednomu nebo dvěma (účastníkům).“ (Jiří Woclawek)

„Skrze individuální přístup a všímání si člověka vede cesta k nim a vůbec k další práci.“ (Michaela Láníková)

Autor ale upozorňuje, že výše uvedené rozdělení pracovníků je pouze teoretické. Prakticky leží podíl na utváření a udržování tohoto sociálního prostředí na obou dvou skupinách pracovníků.

Tedy, nebylo záměrem autora rozdělit pracovníky na ty, kteří toto prostředí **pouze** utvářejí, a na ty, kteří pak v tomto prostředí profesionálně, např. terapeuticky pracují. Spíše chtěl tímto rozdělením poukázat na zjištěný fakt, že v charakteristickém sociálním prostředí existují pracovníci, kteří z určitých důvodů vidí svou roli **spíše** v utváření a udržování tohoto prostředí a pracovníci, kteří do tohoto už vytvořeného a udržovaného prostředí spíše přinášejí svou odbornost (pedagogové, sociální pracovníci, etopedové, teologové aj.).

Proces aktivního utváření sociálního prostředí a vtahování cílové skupiny do tohoto prostředí je obecně nazýván „aktivizací“ cílové skupiny a metody s ní spojené jako „metody

aktivizační.⁷⁷ V odborné pedagogické literatuře se pro tuto metodu práce s pedagogickým záměrem používá ekvivalent „animace“. Průcha a kol. ve svém pedagogickém slovníku definovali tento pojem jako: aktivizační metodu, jejímž cílem je pomocí nedirektivních metod a nabídky množství přiměřených a zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace oživit osobní zájem a komunikaci ve skupině.⁷⁸

Autor práce sice pojem „animace“ ve výpovědích pracovníků nenalezl, ale blízké slovo „animátor“ zato objevil celkem dvacet pětkrát, a to celkem u sedmi pracovníků. Pracovníci takto označili mladé dobrovolníky, kteří pracují v přímé práci s cílovou skupinou, a kteří jsou ve střediscích „motory“ většiny aktivit.

V této souvislosti můžeme uvést například výpověď Martina Běhala:

„Uvědomil jsem si, jak je dobré, že ve volné oratoři jsou i ty děti, které motivují další děti do hry.“

Souhrnně tedy můžeme říci, že v salesiánských střediscích mládeže se setkáváme většinou s pracovníky, kteří se aktivně podílejí na *utváření a udržování charakteristického sociálního prostředí* středisek. Někteří z nich se pak spíše zaměřují na oživování (animaci) tohoto prostředí, jiní v jeho rámci více na poskytování profesionálních služeb (např. edukačních, sociálních, pastoračních apod.).

3.4.3 Utváření charakteristického sociálního prostředí

Zde si autor položil otázku: Jakým způsobem dotazovaní pracovníci toto charakteristické sociální prostředí utvářejí a udržují? Pro uspokojivou odpověď se rozhodl, vzhledem k tomu jaký důraz kladli pracovníci ve svých výpovědích na meziosobní vztahy, nejprve zaměřil na osobu pracovníků samotných. K tomuto účelu se mu v systému kódů nabídla kategorie *charakteristický přístup pracovníků*⁷⁹ a kategorie *váha odbornosti a kultivace srdce*.⁸⁰

Z analýzy segmentů textů kategorie *charakteristický přístup pracovníků* se ukázalo, že pracovníci připisují ve své práci velkou roli dvěma dimenzím: Jednak *vlastním charakterovým vlastnostem* a dále se v jejich odpovědích často objevoval popis *charakteristického osobního přístupu* k cílové skupině.

⁷⁷ Pozn.: Pojem „aktivizační služby“ se objevuje v souvislosti s volnočasovými činnostmi v rámci poskytování sociálních služeb dětem a mládeži. Srov. *Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.*

⁷⁸ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, heslo: Animace.

⁷⁹ Srov. Kategorie *F.1.2 Charakteristický přístup pracovníků*, která je uvedena v příloze V na straně 171.

⁸⁰ Srov. Kategorie *G Váha odbornosti a kultivace srdce*, která je uvedena v příloze V na straně 191.

Ve svých výpovědích respondenti vyzdvihli tyto charakterové vlastnosti pracovníka: autenticitu, věrohodnost, dobrosrdečnost, laskavost, vstřícnost, optimistické založení, vnímavost, trpělivost, otevřenost k jiným názorům, talent pro práci s dětmi, upřímnost, velkorysost, pracovitost, ochotu se učit, schopnost týmové práce, schopnost udržovat si vnitřní rovnováhu a vnitřní spirituální zakotvení.⁸¹ Důraz, jaký kladli někteří z nich na vnitřní spirituální zakotvení pak vedl autora k samostatnému vyčlenění kódu *rozměr víry v životě pracovníků*.⁸² Za poznámku zde stojí fakt, že osobní žitou víru přenášenou do práce s dětmi a mládeží zde uvedlo celkem osm z osmnácti dotázaných pracovníků (sedm z nich bylo salesiány).

Dalším přínosem k otázce charakterových vlastností pracovníků byly odpovědi na šestou otázku, týkající se postoje pracovníků k vlastnímu rozvoji. I přes ne úplně správné pochopení této otázky se ve výpovědích objevila další podstatná vlastnost pracovníků střediska, a to jejich postoj k odbornosti.⁸³ Autor objevil, že profesní odbornost byla ve všech souvisejících výpovědích kladena vždy do vztahu s postojem srdce, respektive s určitým vnitřním pozitivním nastavením pro mladé lidi.⁸⁴ Ani v jedné z výpovědí autor neobjevil jednoznačnou preferenci profesionality pracovníků před schopností vytvářet vztahy s cílovou skupinou. To mimo jiné potvrzuje autorovy předcházející úvahy o roli „odborníků“ v tomto prostředí rodinnosti. „Odborníci“, poskytující v charakteristickém prostředí profesionální služby (edukační, sociální, pastorační apod.), jsou ceněni jen do té míry, pokud jsou na prvním místě schopni být součástí charakteristického sociálního prostředí. Z odpovědí pracovníků je tak zřejmé, že způsobilost pro práci v salesiánských střediscích mládeže se odvíjí od rovnováhy mezi *přístupem srdce a odbornou způsobilostí*.

Jak už autor výše uvedl, druhou významnou dimenzí utvářející charakteristický přístup pracovníků je po osobních vlastnostech jejich konkrétní *charakteristický profesní přístup* k cílové skupině.⁸⁵ Níže je představeno sedm přístupů, které se objevily ve výpovědích pracovníků:

1) Přístup „asistence“:

Příklad: „*Aktivní přítomnost tady v klubu.*“ (Pavlaína Řezníčková)

2) Individuální přístup:

Příklad: „*Určitý individuální přístup k dětem.*“ (Michaela Láníková)

⁸¹ Pozn.: V tomto výčtu vlastností pracovníka střediska jsou zahrnuty výpovědi z kategorií: *F.1.2 Charakteristický přístup pracovníků* a *G Váha odbornosti a kultivace srdce*.

⁸² Srov. Kód *F.1.2.3 Rozměr víry v životě pracovníků*, který je uvedena v příloze V na straně 175.

⁸³ Srov. Kategorie *G Váha odbornosti a kultivace srdce*, která je uvedena v příloze V na straně 191.

⁸⁴ Srov. Kód *G.3 Důraz na postoj srdce, vztah, talent pro práci*, který je uvedený v příloze V na straně 193 a kód *G.5 Odborné znalosti pro práci*, uvedený v příloze V na straně 194.

3) Přístup otevřené komunikace:

Příklad: „*Mám potřebu s těmi dětmi o tom komunikovat.*“ (Markéta Lálová)

4) Přístup zájmu, ohodnocení a rovných příležitostí:

Příklady: „*Je pro mne důležité znát je alespoň jménem a pozdravit je.*“

(Radek Komínek);

„*Poskytnout těm lidem pocit toho, že jsou přijímání.*“ (Milan Růžička)

5) Naslouchající přístup:

Příklady: „*Ta první věc je naslouchat jim.*“ (Milan Růžička);

„*Vždy být otevřený k jejich názoru, naslouchat jim.*“ (Petra Nezvalová)

6) Přístup srdce a laskavosti:

Příklad: „*Sem jezdí jen ten, kdo pro to má to nadšení a to srdce.*“ (Marta Hefková)

7) Edukační přístup:

Příklad: „*Nějakým způsobem je třeba je maličko ovlivňovat, působit na ně. Už i tím vlastně na ně působíme, že sem chodí.*“ (Petra Nezvalová)

Tyto přístupy, které autor vysledoval ve výpovědích pracovníků, mají jeden společný jmenovatel – je jím otevřenost pracovníků směrem k cílové skupině, s „velkorysou“ nabídkou osobního vztahu. Zjednodušeně můžeme říci, že pracovníci se podílejí na utvářejí charakteristického sociálního prostředí z velké části tím, že navazují nové vztahy do této „velké sítě vztahů“. A to, ať jde o vztah pracovník – účastník a nebo o podporu navazování vztahů mezi účastníky. Tento fakt potvrdily i další výpovědi pracovníků, které autor shrnul pod kód *Vytvořit vztah*.⁸⁶

Výpovědi o tom, jak pracovníci tohoto cíle dosahují, pak autor shrnul pod kód *Nabídka vztahu*.⁸⁷ V segmentech textů tohoto kódu se objevily například tyto výpovědi:

„*Osobní vztah, srdce a naše otevřenost vůči dětem, tak jediné to napomáhá k tomu, že se děti samy otevřou. To vlastně vytváří tu důvěru a atmosféru oratoře.*“ (Petra Nezvalová)

⁸⁵ Srov. Kód F.1.2.1 *Charakteristiky přístupu*, který je uvedený v příloze V na straně 171.

⁸⁶ Srov. Kód D.1.2 *Vytvořit vztah*, který je uvedený v příloze V na straně 146.

⁸⁷ Srov. Kód F.1.2.2 *Nabídka vztahu*, který je uvedený v příloze V na straně 175.

„Mnohem těžší je najít si k těm dětem cestu. To se nezíská nějakými poučkami, ale spíš vztahem nebo vnímavostí vůči nim.“ (Michaela Láníková)

Souhrnně můžeme říci, že sedm výše popsaných *charakteristických přístupů* pracovníků k cílové skupině je důležitým předpokladem pro jejich práci. Tento jejich přístup je prvním krokem pro navazování vztahů a je zároveň i nosným prvkem charakteristického sociálního prostředí.

Autor, který si na počátku této kapitoly položil otázku po způsobu utváření a udržování charakteristického sociálního prostředí, se dále zabýval otázkou: Jak se zjištěný charakteristický přístup pracovníků dotkne cílové skupiny?⁸⁸

Z množství výpovědí mu bylo zřejmé, že pracovníci pro účel sociálních interakcí jednoznačně využívají prostředí volnočasových aktivit. Při společných hrách, práci, oslavách a cestách se cílová skupina setkává s charakteristickým přístupem pracovníků a zároveň i s vlastním vlivem charakteristického sociálního prostředí. Můžeme proto tvrdit, že se volnočasové aktivity spolupodílejí na vytváření tohoto charakteristického sociálního prostředí podobně jako přístup pracovníků.

Autor, který zjistil tento fakt již při první analýze výpovědí, umístil kategorii *volnočasové aktivity*⁸⁹ na úroveň výše zmíněného charakteristického přístupu pracovníků. Ze shromážděných segmentů výpovědí týkajících se volnočasových aktivit mu pak vyšlo, že dotázaní pracovníci považují volnočasové aktivity pro svou práci za důležité, cíleně s nimi pracují, a to poměrně hodně často. Níže autor uvádí dvě z výpovědí, týkajících se role volnočasových aktivit v práci dotázaných pracovníků:

„*Tak já uskutečňuji své cíle prostřednictvím komunikace na pozadí společné hry.*“
(Petra Nezvalová)

„*V podstatě jde o nějakou přitažlivou nabídku setkání s námi dospělými.*“
(Tomáš Mareš)

Práce s volnočasovými aktivitami a ve volnočasových aktivitách cílové skupiny se objevila ve výpovědích všech dotázaných pracovníků, přičemž různí pracovníci zdůraznili ve svých výpovědích různé aktivity.

⁸⁸ Pozn.: K podobnému kroku vyzýval i zakladatel salesiánů G. Bosco dne 10. 5. 1884 ve svém dopise z Říma, když svým pracovníkům kladl na srdce: „Nestačí, že jsou od vás chlapi milováni, oni musí pocítit, že jsou milováni!“ Srov. *Stanovy a Pravidla Společnosti ...*, s. 237 - 246.

⁸⁹ Srov. Kategorie *F.1.1 Volnočasové aktivity*, která je uvedena v příloze V na straně 164.

Velkou skupinou používaných aktivit se ukázaly *společné hry* (uvedlo 11 pracovníků), dále *aktivity sportovní* (uvedlo 10 pracovníků) a o něco méně se objevilo výpovědí týkajících se *společné práce, zábavy a oslav*. Společné u popisů většiny těchto aktivit bylo používání spojujícího „my“, které vyjádřilo, že většina volnočasových aktivit salesiánských středisek je kolektivních. To je možné uvést do souvislosti s vývojovými potřebami cílové skupiny středisek, která má potřebu vrstevnických interakcí, potřebu zpětné vazby od subjektivně významných osob a potřebu členství ve vrstevnické skupině.⁹⁰ Je zřejmé, že většina těchto potřeb dochází naplnění právě v prostředí vrstevnických skupin, které byly již v teoretické části představeny jako primární metoda salesiánské pastorace mládeže.

Další aktivity, které autor ve výpovědích vysledoval a které jsou také cílevědomě zaměřené k podpoře vrstevnické komunikace, upevňování vrstevnických skupin a k osobnostnímu růstu, jsou *aktivity uskutečňované mimo zařízení*.⁹¹ Ve výpovědích se objevily aktivity typu: *jednorázové akce* (brigády, soutěže a turnaje), *víkendové akce* (výlety) a *prázdninové akce* (tábory a chaloupky).⁹² Dle množství uvedených poznámek pracovníků považoval autor tyto aktivity za další z podstatných metod pracovníků salesiánských středisek. V náplni své práce je uvedlo celkem čtrnáct z osmnácti dotázaných pracovníků. Tato velká frekvence pravděpodobně souvisí s vysokým procentem respondentů, kteří prožili v prostředí těchto aktivit pozitivní zkušenost a nyní je jim motivací k organizování podobných volnočasových aktivit.⁹³ To se týká například prázdninových táborů (chaloupek) a víkendových akcí, se kterými udělala před rokem 1989 pozitivní zkušenost většina salesiánů.⁹⁴

Příklad výpovědi, kde autor hovoří o posunu v komunikaci, ke které došlo po účasti cílové skupiny na akci mimo zařízení:

„Jednorázové akce se ti výrazně projeví v přímé práci. Najednou pozoruješ, že se (účastníci) začínají oslovovat nejen příjmením, nebo ‚Hej ty!‘, ale začnou se oslovovat jménem. Začnou oslovovat tebe a začínají se s tebou víc bavit.“ (Michaela Láníková)

Z role těchto aktivit, kterou hrají i mimo prostor zařízení autor odvodil poznatek, že charakteristické sociální prostředí není vázáno na budovy, ale je úzce spjato s osobami, které

⁹⁰ Srov. MACEK, P. *Adolescence...*, s. 22, 73.

⁹¹ Srov. Kód F.1.1.5 *Akce mimo zařízení*, který je uvedený v příloze V na straně 166.

⁹² Pozn.: Pojem „chaloupky“ je označení prázdninových přibližně dvoutýdenních pobytových akcí na chalupách pořádaných salesiány pro cca dvacet účastníků. Srov. VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky*. Portál: Praha, 2002.

⁹³ Srov. Kód B.1.1.1 *Pozitivní zkušenost v charakteristickém sociálním prostředí*, který je uvedený v příloze V na straně 130.

⁹⁴ Srov. KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001...*, s. 5.

jej vytváří. Lze tak tvrdit, že je mobilní v závislosti na přítomnosti osob, které přijaly jeho charakteristiky.

Další velkou skupinou volnočasových aktivit nabízených pracovníky salesiánských středisek jsou *aktivity zájmové*.⁹⁵ Z nich uvedli pracovníci nejčastěji tzv. kroužky, což jsou malé zájmové útvary různých typů zaměření. U nich se objevilo především sportovní, dramaticko-výtvarné a hudební zaměření. Jako charakteristické zájmové aktivity salesiánských středisek se objevily: tzv. „spolča“ (tj. uzavřenější skupiny pravidelně se setkávající mládeže), taneční zájmové skupiny (Break Dance, Hip-Hop) a tzv. „nízkoprahové kroužky“ (tzv. workshopy), které byly většinou určovány charakteristikou jejich cílové skupiny.

Výše uvedené volnočasové aktivity středisek bychom mohli dle formy rozlišit na dvě základní skupiny: *spontánní volnočasové aktivity*, nabízené většinou ve formě sportovních, herních nebo zábavních aktivit a *zájmové aktivity*, uskutečňované ve formě dočasných skupin (po dobu trvání zájmu). Poměrně velkou roli, kterou hraje při utváření charakteristického sociálního prostředí první skupina spontánních aktivit a její úzká návaznost na aktivity zájmové, je v českých podmínkách relativně specifická. Obecně se totiž domy dětí a mládeže zaměřují spíše na klasickou práci v zájmových útvarech a spontánní aktivity pojímají spíše jako obtížně uchopitelný fenomén.⁹⁶

Tato specifická cílená práce s volnočasovými aktivitami se objevuje i vůči sféře poskytování sociálních služeb dětem a mladým lidem. Zatímco někteří sociální pracovníci NZDM chápou volnočasové aktivity pouze jako záchytný (vtahující) nástroj klienta pro budoucí poskytnutí sociálních služeb⁹⁷, tak dotázaní pracovníci salesiánských středisek jdou dál za tuto záchytnou (vtahující) funkci a pracují s **těmito** aktivitami a v **těchto** aktivitách cíleně.

Poslední skupinou volnočasových aktivit zachycených v odpovědích respondentů jsou tzv. *zvláštní programy*,⁹⁸ které jsou vnášeny pracovníky do charakteristického sociálního prostředí s cílem edukace. Ve výpovědích se objevily programy jako: orientační kurzy, preventivní programy, tématické programy apod.

Souhrnně můžeme říci, že *volnočasové aktivity* mají v práci respondentů nezastupitelné místo. Pomáhají utvářet charakteristické sociální prostředí, a jsou nástroji k uskutečňování

⁹⁵ Srov. Kód F.1.1.6 *Zájmové aktivity*, který je uvedený v příloze V na straně 168.

⁹⁶ Srov. *Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládež*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2000.

⁹⁷ Srov. ŘEHOUNKOVÁ, K. *Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce: Iva Juráčková [online] Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17. 09. 2006 [cit. 17. 09. 2006]. Dostupné na: http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=187&site=casFirefoxHTML\Shell\Open\Command.

⁹⁸ Srov. Kód F.1.1.7 *Zvláštní programy*, který je uvedený v příloze V na straně 169.

sledovaných edukačních cílů. Účastníci jsou do těchto společných aktivit cíleně vtahováni, postupně u nich dochází k vnitřnímu „otevření se“ prostředí a ke zvnitřňování jeho charakteristik. Například na pozadí těchto aktivit se uskutečňuje důležité srovnávání žebříčku hodnot účastníka s hodnotami manifestovanými v charakteristickém sociálním prostředí.⁹⁹

Edukační roli sociálního prostředí, ve kterém se pohybují mladí lidé, podtrhuje např. *teorie školy kulturně historické psychologie* Alexeje Nikolajeviče Leont'jeva. Ten chápal vývoj člověka jakožto aktivní vypořádání se jedince se svým okolím, vedoucí k přivlastňování kultury světa, ve kterém se člověk socializuje.¹⁰⁰

Obdobnou roli sociálního prostředí spatřuje i italský pedagog Mario Pollo, který ve své *teorii kulturní animace*¹⁰¹ hovoří o potřebě vytváření výchovného prostředí směrem k „enkulturaci“ mladého člověka (tj. zvnitřnění kulturních hodnot společnosti). Toto výchovné prostředí je dle autora primárně utvářeno přístupem pedagogů, kteří v něm pracují.¹⁰²

Poslední oblastí, která byla v otázce utváření a udržování charakteristického sociálního prostředí položena na stejnou úroveň jako charakteristický přístup pracovníků a dosud probíraná oblast volnočasových aktivit, je oblast *kontaktní práce*.¹⁰³

S touto metodou se setkáváme při všech interakcích, které se odehrávají v charakteristickém sociálním prostředí, a jsou zaměřené k navázání kontaktu a později profesionálního vztahu s jedincem či skupinou osob. Zmínku o používání tohoto způsobu práce autor identifikoval u deseti pracovníků. Ti ve většině případů uvedli dva stupně této metody:

- a) primární je seznámení, první kontakt;
- b) sekundární je komunikace, naslouchání a přijetí návštěvníka do charakteristického sociálního prostředí.

Z uvedeného je zřejmé, že se kontaktní práce neomezuje jen na konkrétní osobní kontakt mezi pracovníkem a návštěvníky, ale jde o celý komplex podmínek, které iniciují kontakty a stávají se platformou pro vytváření vztahů. Do kontaktní práce tak zahrnujeme i vlivy

⁹⁹ Srov. MACEK, P. *Adolescence...*, s. 66.

¹⁰⁰ Srov. DEINET, U. Das sozialräumliche Muster in der Offenen Kinder- und Jugendarbeit. In DEINET, U., STURZENHECKER, B. (Hrsg.) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit...*, s. 2

¹⁰¹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Kulturní animace* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 06. 2007]. Dostupné na:

<http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>. Srov. též HANÁKOVÁ, M. *Animace jako výchovná metoda*. 2006 [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 06. 2007]. Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>.

¹⁰² Pozn.: Tři přístupy pedagogů, které lze vysledovat v teorii kulturní animace: a) pedagogové berou vážně život a problémy mladých lidí; b) pedagogové staví na výchovném vztahu, který je nesený otevřenou komunikací; c) pedagogové pracují se skupinami mladých, ve kterých mladí zažívají výchovné prostředí.

¹⁰³ Srov. Kód F.1.3 *Kontaktní práce*, který je uvedený v příloze V na straně 176.

charakteristického sociálního prostředí. Takto pojatá kontaktní práce je v souladu s jejím chápáním v oblasti poskytovatelů sociálních služeb. Tam je charakterizovaná jako komplex nízkoprahově organizovaných služeb, jejichž cílem je vytvářet podmínky pro navázání kontaktu a konkrétní kontaktní práce s jednotlivci a sociálními skupinami.

Shrneme-li v krátkosti fakta, která autor dosud syntézou textů získal, můžeme tvrdit, že rámcem pastorace v salesiánských střediscích je charakteristické sociální prostředí. Pracovníci střediska toto prostředí cíleně utváří a udržují, a to prostřednictvím charakteristického přístupu k cílové skupině, na pozadí a prostřednictvím volnočasových aktivit, se záměrem navázat s jedincem či skupinou osob kontakt a následný profesionální vztah.

Tak se dostáváme k dalšímu cíli, který se prolíná s cílem utváření charakteristického sociálního prostředí, a to k cíli *vytvořit vztah*.¹⁰⁴ Výpovědi pracovníků, které vyjadřovaly vztah jako dílčí cíl jejich práce, rozdělil autor do čtyř kategorií:

a) Cílem pracovníků jsou osobní profesionální vztahy s účastníky.

Příklady: „*Hlavním cílem je navazovat osobní kontakt a vytvářet osobní vztah.*“

(Petra Nezvalová)

„*Přímo v tom klubu se to z mé strany hodně odehrávalo ve vztahové rovině.*“

(Tomáš Mareš)

b) Cílem pracovníků je podněcování a podpora vrstevnických vztahů.

Příklady: „*Pomoci mu k navazování vztahů s ostatními vrstevníky.*“

(Michaela Láníková)

„*Snažíme se nastartovat ty vzájemné dobré vztahy.*“ (František Bezděk)

„*Umožnit jim, aby vytvořili nějaké skupiny a navázali vztahy.*“ (Milan Růžička)

c) Cílem pracovníků je vztahová síť charakteristického sociálního prostředí.

Příklady: „*Vznikají tady vazby a skupiny, které potom drží.*“ (Milan Růžička)

„*Najednou se u nich vytvořilo pouto k tomu středisku a chodí dlouhodobě.*“

(Milan Růžička)

d) Cílem pracovníků je vytvářet přesahující sociální vztahy do života.

„*Neujasněné vztahy mezi Romy a mezi ne-Romy.*“ (Markéta Lálková)

¹⁰⁴ Srov. Kód D.1.2 *Vytvořit vztah*, který je uvedený v příloze V na straně 146.

„*Vztahy s rodiči.*“ (Milan Růžička)

Z tohoto rozdělení je zřejmé, že se vztahy neomezují jen na osobní vztahy v rámci prostředí salesiánských středisek, ale že vznikají i vztahy přesahující tento rámec.

Dále je možné z výpovědí pracovníků vysledovat, že vztahy v charakteristickém sociálním prostředí lze vyjádřit určitou velkorysostí. Oproti cílevědomému chápání profesionálních vztahů v pomáhajících profesích¹⁰⁵, zde pracovníci vytvářením vztahů sledují primárně vstup účastníků do charakteristického sociálního prostředí a teprve až sekundárně jsou sledovány konkrétní cíle. Vtah je ve výpovědích pracovníků v podstatě na prvním místě chápán jako pozvánka do velkého společenství mladých.

Příklad popisující tuto atmosféru v plzeňském středisku:

„*Je tady taková skoro rodinná atmosféra, ve které jdou vztahy hodně do hloubky.*“
(Milan Růžička)

Shrneme-li nyní otázku utváření charakteristického sociálního prostředí můžeme říci, že toto prostředí utváří pracovníci vlastním charakteristickým přístupem, vnášeným do prostředí nabídky *volnočasových aktivit*, a to prostřednictvím metody *kontaktní práce*. Cílem, který přitom sledují, je nabídka a navázání vztahů, díky nimž se účastník stává součástí tohoto prostředí, konfrontuje se s ním a přijímá jeho charakteristiky (tzv. kulturu prostředí).

3.4.4 Charakter cílové skupiny

Už z předcházejících úvah popisujících snahu pracovníků vytvořit vtahující a socializační prostředí je zřejmé, že cílová skupina, která má být „vtažena“ a socializována, bude toto prostředí svými charakteristikami silně determinovat. Autor tento fakt předpokládal a druhou otázku rozhovoru zaměřil právě na *charakteristiky cílové skupiny*.

Hned na úvod je třeba poznamenat, že většina pracovníků na otázku: „Popište mi, prosím, cílovou skupinu se kterou pracujete“, určila cílovou skupinu věkem. Pracovníci vymezili svou cílovou skupinu jako děti a mládež navštěvující převážně druhý stupeň základní školy. Tento závěr však byl příliš obecný a proto autor ve většině případů položil rozšiřující otázku: „Doplňte, prosím, z jakých prostředí vaše cílová skupina pochází, s čím se potýkají, co to je za lidi?“ Dle odpovědí na tuto otázku pak rozdělil cílovou skupinu se kterou respondenti pra-

¹⁰⁵ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální pedagogické a zdravotní profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 13 – 28.

cují do čtyř podskupin.¹⁰⁶ Jako kritérium členění zvolil míru zasažení cílové skupiny sociálně patologickými jevy.

1) Běžná populace:

- děti a mládež, kteří realizují své potřeby v zájmových kroužcích;
- Rómové, kteří jsou schopni docházet do pravidelné činnosti;
- děti z druhého stupně základních škol;
- středoškolská a učňovská mládež;
- děti a mládež z věřících rodin;
- mladé matky s potřebou společenství, komunikace.

2) Mladí lidé, kteří neví co s volným časem:

- sídlištní mládež s neorganizovaným volným časem;
- mládež neschopná si zorganizovat svůj volný čas;
- mládež pouličních skupin;
- mládež, která není schopna organizované činnosti;
- mládež bez pravidelných zájmů;
- mládež, která ve středisku vyplňuje svůj volný čas;
- mládež, která nemá žádnou nabídku k trávení volného času.

3) Děti a mladí lidé, kteří musejí čelit sociálnímu vyloučení vlivem sociálního znevýhodnění:

- děti a mládež imigrantů a menšin (Vietnam, Bělorusko, Ukrajina);
- Romské děti a mládež;
- děti a mládež s jazykovou bariérou;
- děti a mládež ze sociálně, emočně nebo ekonomicky slabého prostředí (rodin);
- děti a mládež z rozvrácených rodin;
- děti a mládež s handicapem (mentálním, tělesným);
- mladí lidé zvládající obtížně vývojové úkoly (období pubescence, školní přestupy);
- hyperaktivní děti;
- adoptované děti;
- děti a mládež z problémových rodin.

¹⁰⁶ Srov. Kategorie C *Cílová skupina*, která je uvedena v příloze V na straně 140.

4) *Problémové děti a mládež:*

- mládež se soudním dohledem, s výchovným opatřením;
- mládež užívající drogy;
- mládež delikventní;
- mládež subkultur.

Autorovi práce z výpovědí vyplynulo, že většina pracovníků zná svou cílovou skupinu velmi dobře a někteří z nich ji dokonce dokážou popsat odbornými termíny.¹⁰⁷

Dalším vyzorovaným faktem byl relativně negativní pohled pracovníků na životní prostředí cílové skupiny. Většina z nich totiž po rozšiřující otázce popsala svou cílovou skupinu spíše po stránce jejích problémů, obtíží a nedostatků. V podstatě se neobjevila výpověď, která by u cílové skupiny popisovala její schopnosti, přednosti a kompetence, které by bylo možné ve středisku dále rozvíjet. Z tohoto faktu bylo autorovi zřejmé, že pracovníci jsou konfrontováni většinou s negativními jevy, které si přinášejí účastníci a které je třeba řešit.

S tímto spíše negativním vymezením cílové skupiny se setkáváme i v oficiálním poslání salesiánů. Jejich pravidla popisují cílovou skupinu jako mládež konfrontovanou s chudobou hmotnou, sociální a kulturní, stíženou lhostejností a nízkou citovou, mravní a duchovní úrovní.¹⁰⁸

Otázkou nyní zůstává, jak se výše zmíněné charakteristiky cílové skupiny promítají do charakteristického sociálního prostředí a do cílů, které v tomto prostředí pracovníci sledují?

Míra ovlivnění charakteristického sociálního prostředí cílovou skupinou byla autorovi z předcházejících úvah zřejmá, neboť ve snaze „přitáhnout“ a „vztáhnout“ návštěvníka do tohoto otevřeného prostředí, dochází ke spontánnímu promítání charakteristik cílové skupiny (prostřednictvím procesu přivlastňování prostředí¹⁰⁹).

Míru ovlivnění cílů pracovníků se pak autor pokusil vysledovat z odpovědí na pátou otázku, která se týkala způsobu stanovování cílů práce. Zvláště si všímal odpovědí pracovníků, kteří při popisu své práce hovořili o potřebách cílové skupiny. Jejich výpovědi pak uvedl v kódu *potřeby cílové skupiny*.¹¹⁰ O tomto faktu se zmínilo celkem devět dotázaných pracovníků.

¹⁰⁷ Pozn.: To je zvláště zřetelné v charakteristikách sociálně znevýhodněné mládeže.

¹⁰⁸ Srov. Stanovy a Pravidla Společnosti ... s. 35, 129.

¹⁰⁹ Pozn.: Viz výše koncept školy kulturně historické psychologie Alexeje Nikolajeviče Leontějeva.

¹¹⁰ Srov. Kód *E.4 Potřeby cílové skupiny*, který je uvedený v příloze V na straně 162.

Příklad pracovníka, který uvedl, že zohledňuje potřeby cílové skupiny:

„Já mám cíle ještě odvozené od cílové skupiny, která sem chodí. Takže, když v jednu dobu sem chodili „skejtáci“, tak mým cílem bylo se jim věnovat s větším úsilím, s pochopením jejich jiné mentality, kultury a hodnot, které měli.“ (Michaela Láníková)

Dále se autor v textech setkával s modelem, ve kterém pracovníci odvozovali cíle práce z poslání salesiánů. To vyplynulo z relativně velkého množství výpovědí, popisující skutečnost, že cíle a způsoby práce *určují salesiáni*.¹¹¹ Jednoznačně to souvisí s faktem, že dle současných vnitřních pravidel salesiánské společnosti jsou pro obsazování řídicích postů salesiánských středisek upřednostněni členové této společnosti a všichni dotázaní pracovníci laici měli za vedoucí pracovníky salesiány.

Níže autor uvedl příklad výpovědi, která podtrhuje roli salesiánů při rozhodování:

„Ono to vlastně vychází z toho salesiánského prostředí. Salesiáni mají prostě nějaké ty své standardy (odkaz zakladatele) a ty se je v podstatě snažíš tady udržovat.“

(Zuzana Tichá)

Zároveň se autor setkával i s výpověďmi, z nichž bylo zřejmé, že ve středisku funguje společné plánování cílů.¹¹² Tuto skutečnost uvedlo celkem sedm respondentů, kteří nebyli členy společnosti salesiánů. Ve svých výpovědích hovořili o společném ročním hodnocení a plánování, o pravidelných měsíčních poradách a objevilo se i společné strategické plánování.

Příklad střediska, kde se na definování poslání a cílů podíleli všichni pracovníci:

„Asi před dvěma lety jsme se společně zabývali posláním našeho střediska, stanovili jsem si základní cíle, kterých chceme dosáhnout, a ty jsme potom ještě zkonkretizovali v jednotlivých sekcích.“ (Tomáš Rádl)

Souhrnně můžeme k *cílové skupině*, která má být „vtažena“ a socializována v charakteristickém sociálním prostředí říci, že jde většinou o mladé lidi, kteří čelí určité náročné životní situaci. Ta může být rázu sociálního, psychického či fyzického, často související s obdobím dospívání. Toto si silně uvědomuje většina pracovníků, z jejichž výpovědí bylo zřejmé, že mají o potřebách své cílové skupiny přehled. Velká část pracovníků pak tyto potřeby zhodnocuje při stanovování cílů a to s ohledem na poslání a cíle salesiánů.

¹¹¹ Srov. Kód E.1 *Rozhodují salesiáni/poslání*, který je uvedený v příloze V na straně 159.

3.4.5 Cíle, metody a motivy práce v charakteristickém sociálním prostředí

Dosud autor hovořil o významu, který pracovníci přikládali charakteristickému sociálnímu prostředí. Zde si položil otázku, proč je toto prostředí pro ně tak důležité? Pro svou odpověď nemusel jít daleko, našel ji v již odvozeném schématu kategorií. Z něho mu bylo zřejmé, že toto prostředí je místem v němž a prostřednictvím něhož pracovníci uskutečňují své profesní cíle, a to s pomocí charakteristických metod.

V odvozeném schématu autor rozdělil cíle pracovníků do dvou kategorií: na *edukační/preventivní cíle*¹¹³ a na *cíle sociální pomoci*.¹¹⁴ K nim pak přiřadil odpovídající metody, které se ve výpovědích na pozadí charakteristického sociálního prostředí objevovaly. K cílům edukace/prevence přiřadil *metody edukační*¹¹⁵ a k cílům sociální pomoci pak metody sociální práce, uvedené v kategorii *sociální služby*.¹¹⁶

Vedle významu prostředí pro dosahování profesních cílů pracovníků pak autorovi ze schématu ještě vplynulo, že je prostředím, které pracovníky silně *motivuje* k jejich práci.

3.4.5.1 Edukační/preventivní cíle a jim odpovídající metody

Nejprve se autor podrobněji zaměřil na první sledovanou oblast – oblast edukace. Níže uvedl přehled již odvozených cílů a jim odpovídajících metod.

D.3 Edukační/preventivní cíle	F.2 Metody edukace/prevence
D.3.1 Obecná edukace	F.2.1 Pedagogická komunikace
D.3.2 Získat kompetenci k učení	F.2.2 Zpětná vazba
D.3.3 Získat kompetenci k řešení problému	F.2.3 Neformální vzdělávání
D.3.4 Získat komunikativní kompetenci	F.2.4 Doprovázení
D.3.5 Získat sociální a personální kompetenci	F.2.5 Podpora vrstevnické komunikace
D.3.6 Získat občanskou kompetenci	F.2.6 Podpora vzniku skupin
D.3.7 Získat činnostní a pracovní kompetenci	F.2.7 Modelová výchova
D.3.8 Získat komp. k naplnění volného času	F.2.7.1 Vzor života víry
D.3.9 Získat kompetenci ke spirituálnímu životu	

Tabulka č. 7. Kategorie edukační/preventivní cíle a jim odpovídající metody.¹¹⁷

Edukační/preventivní cíle - kompetence

Na úvod je třeba říci, že poměrně velká část pracovníků popsala sledované edukační cíle velmi obecně. Objevily se zde výpovědi jako: rozvoj člověka, příprava na život, integrální

¹¹² Srov. Kód E.2 *Všichni společně plánujeme cíle*, který je uvedený v příloze V na straně 160.

¹¹³ Srov. Kategorie D.3 *Edukační/preventivní cíle*, která je uvedena v příloze V na straně 149.

¹¹⁴ Srov. Kategorie D.2 *Cíle sociální pomoci*, která je uvedena v příloze V na straně 148.

¹¹⁵ Srov. Kategorie F.2 *Metody edukace/prevence*, která je uvedena v příloze V na straně 177.

¹¹⁶ Srov. Kategorie F.3 *Sociální služby*, která je uvedena v příloze V na straně 187.

¹¹⁷ Pozn.: Jednotlivé edukační cíle a metody uvedené na stejných řádcích v tabulce si neodpovídají.

výchova, socializace a příprava na dospělost.¹¹⁸ Tyto obecné výpovědi autor chápal jako indikátor toho, že velká část pracovníků má hlubší vhled do potřeb dospívající generace, neulpívá jen na jejich aktuálních potřebách, ale sleduje jejich celkový vývoj.

Dále již autor pracoval s konkrétními identifikovanými edukačními cíli, které rozdělil dle současného trendu výchovné politiky do osmi kompetencí. Níže uvedl výčet klíčových kompetencí, tak jak se objevily ve výpovědích pracovníků:¹¹⁹

1) Získat kompetenci k učení:¹²⁰

- účastník je otevřený k učení se v charakteristickém sociálním prostředí (Markéta Lállová);
- účastník je připraven zvládnout učivo první třídy (Pavlína Koláčková, Jiří Caha);
- účastník využívá doučování ke zvládnání probíraného učiva (Pavlína Koláčková, Tomáš Rádl);
- účastník zná své učební schopnosti a možnosti dalšího vzdělání (Jiří Caha, Tomáš Rádl);
- účastník je motivován se učit a ví, jakými učebními postupy dosáhnout lepšího výkonu (Michaela Láníková, Pavel Andrlé).

2) Získat kompetenci k řešení problému:¹²¹

- účastník je schopen vyjádřit svůj problém, popsat konflikt (Petra Nezvalová, Pavel Andrlé);
- účastník ví, kde a s kým může problém řešit (Petra Nezvalová, Jiří Woclawek, Pavel Andrlé).

3) Získat komunikativní kompetenci:¹²²

- účastník je v komunikaci sebevědomý (Marta Hefková);
- účastník zvládá používání běžných výrazových prostředků (Marta Hefková, Pavlína Koláčková, Petra Nezvalová, Jiří Caha, Tomáš Rádl, Václav Jiráček);
- účastník si váží partnera v rozhovoru (František Bezděk).

¹¹⁸ Srov. Kód D.3.1 *Obecná edukace*, který je uvedený v příloze V na straně 149.

¹¹⁹ Pozn.: Výpovědi pracovníků jsou upraveny autorem při zachování jejich smyslu. Autoři výpovědí jsou uvedeni v závorce za textem).

¹²⁰ Srov. Kód D.3.2 *Získat kompetenci k učení*, který je uvedený v příloze V na straně 149.

¹²¹ Srov. Kód D.3.3 *Získat kompetenci k řešení problému*, který je uvedený v příloze V na straně 150.

¹²² Srov. Kód D.3.4 *Získat komunikativní kompetenci*, který je uvedený v příloze V na straně 150.

4) *Získat sociální a personální kompetenci:*¹²³

- účastník je sebevědomý, váží si sebe sama (Marie Pospíšilová, Marta Hefková, Michaela Láníková, Zuzana Tichá, František Bezděk, Tomáš Rádl);
- účastník si je vědom svých darů, které rozvíjí (Milan Růžička, Radek Komínek);
- účastník si váží druhých lidí (Marie Pospíšilová, František Bezděk, Jiří Caha);
- účastník je samostatný (Marie Pospíšilová, Tomáš Rádl);
- účastník je zodpovědný (Marie Pospíšilová, Markéta Lálová, Milan Růžička, Martin Běhal);
- účastník dokáže plánovat budoucnost (Markéta Lálová, Michaela Láníková);
- účastník má základní sociální návyky (Michaela Láníková, Martin Běhal);
- účastník se orientuje v oblasti rodinných a sociálních vztahů (Tomáš Mareš);
- účastník se orientuje ve většinové společnosti (Tomáš Rádl);
- účastník zvládá praktický život (Pavlína Koláčková).

5) *Získat občanskou kompetenci:*¹²⁴

- účastníkem přijal obecné hodnoty společnosti (Michaela Láníková, Pavlína Koláčková, Petra Nezvalová, Václav Jiráček);
- účastník se orientuje v hodnotách a má uspořádaný žebříček hodnot (Michaela Láníková);
- účastník dodržuje řád (Milan Růžička, Pavlína Koláčková, Tomáš Rádl);
- účastník je solidární (Pavlína Řezníčková);
- účastník má utvořen názor na svůj budoucí život (Pavel Andrlé);
- účastník má kulturní přehled (Tomáš Mareš);
- účastník zná své místo ve společnosti a váží si ho (Tomáš Rádl);
- účastník zná své kulturní kořeny (Tomáš Rádl);
- účastník je budoucí zodpovědný rodič a partner, zná hodnotu rodiny (Tomáš Rádl, Marie Pospíšilová).

6) *Získat činnostní a pracovní kompetenci:*¹²⁵

- účastník má smysl pro povinnost (Marie Pospíšilová);
- účastník si je v činnosti jistý (Marie Pospíšilová, Michaela Láníková, Zuzana Tichá);
- účastník je v činnosti vytrvalý (Marie Pospíšilová, Zuzana Tichá, Pavel Andrlé);

¹²³ Srov. Kód D.3.5 *Získat sociální a personální kompetenci*, který je uvedený v příloze V na straně 151.

¹²⁴ Srov. Kód D.3.6 *Získat občanskou kompetenci*, který je uvedený v příloze V na straně 153.

¹²⁵ Srov. Kód D.3.7 *Získat činnostní a pracovní kompetenci*, který je uvedený v příloze V na straně 154.

- účastník je zručný (Zuzana Tichá, Pavel Andrlé, Tomáš Rádl);
- účastník je tvořivý (Zuzana Tichá, František Bezděk);
- účastník má v práci rád (Zuzana Tichá);
- účastník zná své schopnosti (Martin Běhal);
- účastník je připraven na vstup do světa práce (Tomáš Mareš).

7) *Získat kompetenci k naplnění volného času:*¹²⁶

- účastník je informován, jakým způsobem může naplnit svůj volný čas (Michaela Láníková, Pavlína Koláčková);
- účastník je schopen vlastní organizace volného času (Pavlína Koláčková, Petra Nezvalová, Radek Komínek, Václav Jiráček);
- účastník ví, co je to prožít kvalitně naplněný volný čas (Jiří Caha).

8) *Získat kompetenci ke spirituálnímu životu:*¹²⁷

- účastník se setkal s křesťanskou vírou (Michaela Láníková, Milan Růžička, Radek Komínek, František Bezděk);
- účastník se setkal s křesťanskými hodnotami (Michaela Láníková, Jiří Woclawek, Tomáš Mareš, Tomáš Rádl);
- účastník žije křesťanské hodnoty (Milan Růžička, Jiří Woclawek);
- účastník má náboženské znalosti (Zuzana Tichá, František Bezděk);
- účastník se setkal s evangeliem (Jiří Caha);
- účastník má správný obraz o církvi (František Bezděk);
- účastník zakusil křesťanské přijetí (František Bezděk);
- účastník poznal, že je duchovní bytost (František Bezděk);
- účastník je připraven na svátostný život (Jiří Caha);
- účastník má prohloubenou víru (Jiří Caha);
- účastník je duchovně doprovázen (Jiří Woclawek).

Z množství cílů, které souvisejí s určitými kompetencemi, autorovi vyplynul zřejmý důraz pracovníků na sociální fungování jedince cílové skupiny a na rozvinutí či prohloubení jeho spirituálního života. To bylo patrné především v množství formulací cílů shrnutých v kategoriích *sociální, personální a občanská kompetence* (uvedlo celkem 16 pracovníků) a v kategorii *kompetence ke spirituálnímu životu* (uvedlo celkem 9 pracovníků). Tento zjiště-

¹²⁶ Srov. Kód D.3.8 *Získat kompetenci k naplnění volného času*, který je uvedený v příloze V na straně 155.

ný fakt mimo jiné koresponduje se společným posláním salesiánských zařízení: „vychovávat poctivé občany a dobré křesťany“.¹²⁸

Dále v této souvislosti autora zaujalo, že cíle spadající do kategorie kompetence ke spirituálnímu životu, se objevily téměř výhradně ve výpovědích salesiánů. Z toho vyvodil závěr, že i edukace ke spirituálnímu životu vyžaduje příslušnou odbornost (teologická, pastorační aj.), podobně jako kterákoli jiná kategorie edukace. Role iniciátorů pastoračních snah v této oblasti se tak dostává především do rukou odborníků (salesiánů kněží, pastoračních asistentů).

Pozoruhodné bylo také zjištění, jak málo výpovědí se týkalo *kompetence k naplnění volného času a kompetence k řešení problému*. Obě kompetence přitom korespondují s dvěma podstatnými cíli salesiánských středisek:

- a) naplnit cílové skupině kvalitně volný čas,
- b) pomoci s řešením jejich odhalených problémů.

Autor si v tomto směru dovolil tvrdit, že možnou příčinou by mohlo být přivlastnění těchto cílů výlučně pracovníky, a to ve smyslu: „my máme naplnit mladým volný čas“ a „my máme mladým pomoci vyřešit jejich sociálními problémy“; oproti: „my máme dovést mladé k vlastní organizaci volného času“ a „my máme zmocnit mladé k vlastnímu řešení problémů“. Zdá se, že většina pracovníků nereflektuje již zmíněnou vlastní edukační roli sociálního prostředí, a v roli pedagogů či sociálních pracovníků spatřují především sebe.

Toto chápání se více méně odchyluje od základní koncepce salesiánské pastorace mládeže, pro niž je jednou z nejdůležitějších charakteristik činností *protagonismus mladých*.¹²⁹ Svou roli v tomto posunu určitě hrají stále se zvyšující nároky na kompetentnost osob, které přicházejí do přímého styku s cílovou skupinou.

Metody edukace/prevence

Z výpovědí pracovníků bylo zřejmé, že mezi metodami edukace dominuje metoda *pedagogické komunikace*¹³⁰ (její opisy uvedli všichni dotázaní pracovníci). Tato metoda se úzce prolíná s metodou *kontaktní práce*¹³¹ a spočívá v každodenní neformální komunikaci s účastníky s pedagogickým záměrem.

¹²⁷ Srov. Kód D.3.9 *Získat kompetenci ke spirituálnímu životu*, který je uvedený v příloze V na straně 156.

¹²⁸ Srov. *Stanovy a Pravidla Společnosti ...*, s. 38.

¹²⁹ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry...*, s. 58 – 59. Pozn.: Výraz *protagonismus* znamená, že mladí jsou ti, kdo to má činnost v rukou. Opač je pasivní přijímání programů, které připravili pracovníci.

¹³⁰ Srov. Kód F.2.1 *Pedagogická komunikace*, který je uvedený v příloze V na straně 177.

¹³¹ Srov. Kód F.1.3 *Kontaktní práce*, který je uvedený v příloze V na straně 176.

Příklady pedagogické komunikace, které se objevily ve výpovědích pracovníků:

„Cíle uskutečňuji především komunikací a kontaktem, takže se snažím hodně s nimi mluvit o různých věcech.“ (Petra Nezvalová)

„Z prostředků, které používám ve volné oratoři, je nejčastější rozhovor a potom být s nimi.“ (Radek Komínek)

„Dáváme se do řeči na určitá témata a postupně se dostáváme ke konkrétním problémům.“ (Markéta Lállová)

Celkově bylo autorovi z odpovědí zřejmé, že cílem pedagogické komunikace je zjišťování informací o účastníkovi a vnášení do těchto rozhovorů pedagogických či preventivních témat. Ukázalo se, že významnou úlohu pro dotváření rámce této práce hraje komunikace s jejich rodiči a učiteli.

Popsanou metodu pedagogické komunikace lze srovnat s metodou *informální výchovy*, tak jak ji prezentovali britští pedagogové Tony Jeffs a Mark K. Smith. Podobně jako dotázaní pracovníci i tito autoři hovořili o snaze vytvořit přirozenou atmosféru (např. atmosféru hry), ve které tzv. informální pedagogové budou uchopovat příležitosti k dialogu a dodávat mladým účastníkům odvalu komunikovat. Jde tedy o cílenou snahu dodávat mladým lidem odvalu reflektovat svou vlastní zkušenost, a to v přirozeném prostředí dialogu, směrem k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji mladého člověka.¹³²

Dále s metodou pedagogické komunikace úzce souvisí i následující autorem identifikovaná metoda: *metoda zpětné vazby*.¹³³ Ta spočívá především v reflexi zkušeností, postojů a chování mladých účastníků a je důležitá zvláště pro dospívající, kteří si utvářejí svou identitu a hledají potvrzení od subjektivně významných osob.

Výpovědi pracovníků týkající se poskytování zpětné vazby účastníkům autor rozdělil do čtyř kategorií:

a) Pracovníci poskytují účastníkům cílenou zpětnou vazbu hodnotící jejich chování:

Příklad: „Člověk s nimi je a reaguje na to jak se chovají.“ (Václav Jiráček)

b) Pracovníci poskytují účastníkům cílenou zpětnou vazbu hodnotící jejich výkon:

„Za půl roku řekneš: Tys prostě do toho míčku vůbec neuměl pinknout, a najednou to ti to prostě jde.“ (Michaela Láníková)

¹³² Srov. JEFFS, T., SMITH, M. K. *Informal Education: Conversation, Democracy and Learning*. 2nd ed. Derbyshire: Education Now Publ., 1999, s. 21.

¹³³ Srov. Kód F.2.2 *Zpětná vazba*, který je uvedený v příloze V na straně 179.

c) Pracovníci facilitují vlastní zpětnou vazbu účastníků:

„*My se pak o tom bavíme, co se jim líbilo, co mohlo být jinak a nebo, co by mohli zlepšit.*“ (Marta Hefková)

d) Pracovníci zpětně hodnotí svou práci:

„*Strávíme dost času tím, že to v přestávkách přehodnocujeme.*“ (František Bezděk)

Další identifikovanou metodou, která se objevila ve výpovědích pracovníků, byla metoda *neformálního vzdělávání*.¹³⁴ Tento způsob práce objevil autor u celkem třinácti pracovníků. Většinou šlo o mimoškolní vzdělávání, které má obecně charakter dobrovolnosti, je většinou metodicky připravené a je na obou stranách záměrné (vůči spontánnější pedagogické komunikaci). Také zde autor rozdělil výpovědi do čtyř skupin:

- a) doučování (např. matematika, český jazyk, cizí jazyk, sociální výchova);
- b) zájmové kroužky (vzdělání v oblastech zájmu) a výuka náboženství;
- c) práce s tématy;
- d) vědomostní soutěže.

Skupinu práce s tématy pak dále rozšířil o tyto uvedené formy:

- vlastní tématické programy (uvedená témata: křesťanství, partnerství, závislosti, budoucnost, rasismus, hodnoty a duchovní život);
- preventivní programy externích odborníků;
- práce s příběhy;¹³⁵
- práce s tématy roku.

Z výpovědí pracovníků, týkajících se neformálního vzdělání, bylo patrné, že jsou ve většině případů odvozeny z potřeb konkrétní cílové skupiny střediska. Potvrzovaly to například dvě nejzmiňovanější formy mimoškolního vzdělávání: doučování a tématické programy. Zatímco programy *doučování* zmínili pouze pracovníci středisek, kde se pracuje s dětmi menšími a s Romy (Pavλίna Koláčková a Jiří Caha z Ostravy, Marie Pospíšilová z Brna Líšně a Tomáš Rádl z Českých Budějovic), tak *práci s tématy* uváděli pracovníci konfrontovaní převáž-

¹³⁴ Srov. Kód F.2.3 *Neformální vzdělávání*, který je uvedený v příloze V na straně 180.

¹³⁵ Pozn.: Ve výpovědi Milana Růžičky uveden pořad *Exit 316*, což je křesťanský pořad ČT1 zaměřený na problémy mladých. Stránky tohoto pořadu jsou dostupné online: <<http://www.exit316.cz>>.

ně s ne-Romskou mládeží (Marta Hefková z Fryštáku, Milan Růžička a Tomáš Mareš z Plzně).

Za relativně velkým zastoupením práce s tématy, která vyplynula z výpovědí, je možné spatřovat zkušenost pracovníků ze salesiánských akcí před rokem 1989.

Mezi dalšími pedagogickými metodami, které ve výpovědích autor identifikoval byly tyto: *doprovázení, práce s emocemi, modelová výchova a práce se skupinou*.

*Metoda doprovázení*¹³⁶ je jednou z nejstarších edukačních metod.¹³⁷ Ve výpovědích se její přímé vyjádření objevilo u pěti pracovníků, další tři její podstatu opsali jinými výrazy. Je to jedna z mála metod, kterou byli pracovníci schopni sami vyjádřit, neboť jejich výpovědi byly jinak na odborné pojmy velmi chudé.

Tuto metodu autor dále zkoumal z hlediska jeho chápání. Z výpovědí vysledoval, že pracovníci většinou uváděli citlivé doprovázení, zohledňující osobnostní charakteristiky účastníka. Někdy se tyto výpovědi přibližovaly více k liberálnímu doprovázení, jindy k doprovázení pedagogicky zacílenému.

Další identifikovaná metoda *modelová výchova*, se objevila ve výpovědích celkem sedmi pracovníků.¹³⁸ Z jejich výpovědí vyplynulo, že si uvědomují význam své přítomnosti pro mladé lidi, kteří si teprve svou vlastní identitu utváří. To nepřímou potvrdil i fakt, že ve většině navštívených zařízení s heterogenní cílovou skupinou pracovali pracovníci obou pohlaví.

Vedle této vizualizace ženského a mužského modelu, autor dále u pracovníků objevil výrazný rys – *svědectví života víry*.¹³⁹ Celkem šest pracovníků uvedlo, že se snaží v charakteristickém sociálním prostředí svědčit o žité křesťanské víře. Mezi těmito pracovníky už byla polovina laiků, takže lze tvrdit, že oproti sledování kompetence ke spirituálnímu životu, které bylo charakteristické spíše pro salesiány, je nyní metoda *svědectví života víry* již bližší laickým pracovníkům. Tato identifikovaná metoda mimo jiné koreluje s výzvami katolické církve k tzv. prvotní evangelizaci, spočívající ve svědectví víry křesťanů vlastním každodenním životem.¹⁴⁰

Konečně posledními kategoriemi, které autor ve výpovědích pracovníků identifikoval, byly dvě metody práce se skupinou, zohledňující u cílové skupiny potřebu vrstevnických interakcí. První z metod, *podpora vrstevnické komunikace*, shrnula veškeré snahy pracovníků

¹³⁶ Srov. Kód F.2.4 *Doprovázení*, který je uvedený v příloze V na straně 183.

¹³⁷ Pozn.: Pojem „paidagogos“ označoval ve starověku řeckého otroka, který doprovázel dítě do školy.

¹³⁸ Srov. Kód F.2.7 *Modelová výchova*, který je uvedený v příloze V na straně 185.

¹³⁹ Srov. Kód F.2.7.1 *Vzor života víry*, který je uvedený v příloze V na straně 185.

¹⁴⁰ PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi. Apoštolská exhortace Pavla VI. ...*, odst. 21.

podpořit vrstevnické interakce.¹⁴¹ Ty se ukázaly důležité převážně pro pubescenty, neboť interakce s dospělými potřebují doplnit o interakce s vrstevníky. Ty jim umožňují soupeření, srovnávání a experimentování.¹⁴² V rozhovorech se objevila tato snaha u celkem dvanácti pracovníků s tím, že jejich role spočívala převážně ve vytváření příležitostí k těmto interakcím.

Příklad snahy pracovníka vytvářet příležitosti k vrstevnickým interakcím:

„Vidím jako stěžejní, že ty děti vylezou se svojí „ulity“, ze svého omezeného prostoru a budou schopny se zapojit do svých vrstevnických struktur.“ (Václav Jiráček)

Zdá se, že za nejideálnější příležitost k vrstevnickým interakcím považují někteří pracovníci utváření stabilnějších vrstevnických skupin. Proto se v jejich výpovědích objevila snaha o *utváření podmínek pro vznik vrstevnických skupin*.¹⁴³ Autor v tomto smyslu rozlišil mezi pracovníky tři typy zaměření:

a) Zaměření k vytváření zájmových skupin.

Příklad: *„Jsem v oratoři, kde se hraje stolní tenis a kulečnick, a tam mám kolem sebe skupinu kluků.“* (Tomáš Rádl)

b) Zaměření k vytváření spontánních skupin.

Příklad: *„Hodně dobré je vyjet s menší skupinou, ve které se budou moci zažít kvalitativně hlubší, nebo zajímavější vztahy.“* (Tomáš Mareš)

c) Zaměření k vytváření domovské skupiny střediska.

Příklad: *„Takové jádro se nám tady drží.“* (Václav Jiráček)

Obecně je známo, že vrstevnická skupina plní v pubescenci funkci komunikační a interakční platformy. Adolescent zde může experimentovat s rolí, testovat sám sebe a získává zde velmi důležitou zpětnou vazbu ze strany vrstevníků. Z výpovědí dotázaných pracovníků vyplynulo, že si tuto důležitou roli většina uvědomuje. Objevila se podpora vzniku skupin jak spontánních, tak spojených společnými zájmy.

¹⁴¹ Srov. Kód F.2.5 Podpora vrstevnické komunikace, který je uvedený v příloze V na straně 183.

¹⁴² Srov. MACEK, P. *Adolescence...*, s. 22.

¹⁴³ Srov. Kód F.2.6 Podpora vzniku skupin, který je uvedený v příloze V na straně 184.

Je zajímavé, že ve srovnání s teoretickým modelem pastorace mládeže, kde je vytváření stabilních skupin prioritním cílem¹⁴⁴, se v mnoha výpovědích tohoto výzkumu neklade na vytváření stabilních skupin až tak velký důraz. Zdá se, že někde účastník navštěvuje spontánní aktivity, profituje ze spontánně vznikajících skupin, a to aniž by se setkal s přímou nabídkou členství v určité pevnější skupině. Nicméně objevily se i výpovědi pracovníků kteří uvedli, že rezignovali na sledování cílů ve spontánním prostředí a přesunuli v tomto směru veškeré své síly na práci se skupinami.

Souhrnně je možné k *edukačním cílům* a jejich *metodám* říci, že jsou velkou měrou ovlivněny charakteristikami sociálního prostředí, do nichž se promítají: pracovníci, cílová skupina a charakteristické poslání salesiánů. Dominují zde cíle zaměřené k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji člověka, k čemuž jsou hojně využívány metody vycházející z báze mezi-lidských interakcí odehrávajících se na pozadí volnočasových aktivit.

3.4.5.2 Cíle sociální pomoci a jim odpovídající metody

Po relativně rozsáhlé oblasti edukace se nyní dostáváme k méně rozsáhlé oblasti sociální práce. Z výpovědí bylo zřejmé, že v prostředí salesiánských středisek tato oblast zaujímá zatím jen malý výsek práce.¹⁴⁵ Poznámky dotázaných pracovníků byly v této oblasti jen sporadické. Níže autor uvedl přehled cílů sociální pomoci a jim odpovídajících metod:

D.2. Cíle sociální pomoci	F.3. Sociální služby
D.2.1 Pomoci účastníkovi řešit jeho problém	F.3.1 Sociální služby obecně
D.2.2 Pomoci skupině řešit její spol. problém	F.3.2 Případová práce
	F.3.2.1 Případová práce
	F.3.2.2 Poradenství
	F.3.2.3 Zprostředkování navazujících služeb
	F.3.3 Sociální práce se skupinou

Tabulka č. 8. Kategorie cíle sociální pomoci a jim odpovídající metody.¹⁴⁶

Cíle sociální pomoci

Až po několikerém analyzování textů vybral autor sedm pracovníků, z jejichž výpovědí bylo možné tvrdit, že jsou v jejich činnostech sledovány *cíle sociální pomoci*. Tyto výpovědi pak autor rozdělil do dvou skupin: výpovědi popisující zaměření na problém jedince a výpovědi popisující zaměření na problém skupiny.

¹⁴⁴ Srov. DOMENECH, A. et al. *Salesian youth ministry: A basic frame of reference...* s. 66, 69.

¹⁴⁵ Pozn.: Autor zde pojem „sociální práce“ chápe v konceptu tzv. sociálního fungování, kdy jde v podstatě o pomoc jedinci či skupině s problémem, kterému musí čelit. Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 184.

První skupinu tvoří výpovědi pracovníků, kteří hovořili o sledování *cíle individuální pomoci účastníkovi*.¹⁴⁷ Z nich bylo zřejmé, že na základě navázaného kontaktu s jedincem postupují od identifikace problému k jeho řešení.

Ve druhé skupině pak autor umístil výpovědi pracovníků, kteří hovořili o zaměření *na řešení problémů skupin*, případně problémů širší společnosti.¹⁴⁸

Je třeba poznamenat, že v obou skupinách dominovaly výpovědi pracovníků z pobytového výchovně-vzdělávacího zařízení pro mládež Fryšták, kde se pracovníci přímo zaměřují na pomoc při fungování skupin a jejich členů.

Sociální služby

Oproti skrovným poznámkám, které se týkaly cílů sociální pomoci, se autor dále setkal s již poměrně rozsáhlejším popisem metod, které k těmto cílům směřují. U pracovníků zařízení se statutem sociálně právní ochrany dětí (SPOD) a nebo se statutem poskytovatelů sociálních služeb NZDM se setkal se zmínkami o *sociální práci* jako takové.¹⁴⁹ Svou pozornost ale zaměřil především na výpovědi týkající se konkrétních metod sociální práce. Ty rozdělil do dvou skupin:

- a) Metody sociální práce spočívající v individuální práci s tématem, které si přinesl účastník (klient). Tuto metodu autor označil jako *případová práce*.
- b) Metody popisující skupinovou sociální práci. Tyto metody označil jako *práce se skupinou*.

Mezi metodami individuální sociální práce dominuje *případová práce*.¹⁵⁰ Ta, jak už autor poznamenal dříve, se prolíná s metodou *pedagogické komunikace*¹⁵¹, se kterou současně navazuje na metodu *kontaktní práce*.¹⁵² Z ní si obě berou tzv. téma, se kterým následně pedagogicky nebo terapeuticky pracují. V případě případové práce toto téma většinou souvisí s nezvládnutím určité náročné životní situace účastníkem. S používáním této metody se autor setkal jen u starších a zkušených pedagogických pracovníků, nebo pracovníků se sociálním vzděláním.

¹⁴⁶ Pozn.: Jednotlivé edukační cíle a metody uvedené na stejných řádcích v tabulce si neodpovídají.

¹⁴⁷ Srov. Kód D.2.1 *Pomoci účastníkovi řešit jeho problém*, který je uvedený v příloze V na straně 148.

¹⁴⁸ Srov. Kód D.2.2 *Pomoci skupině řešit její společný problém*, který je uvedený v příloze V na straně 148.

¹⁴⁹ Srov. Kód F.3.1 *Sociální služby obecně*, který je uvedený v příloze V na straně 187.

¹⁵⁰ Srov. Kód F.3.2.1 *Případová práce*, který je uvedený v příloze V na straně 187.

¹⁵¹ Srov. Kód F.2.1 *Pedagogická komunikace*, který je uvedený v příloze V na straně 177.

Příklad případové práce sociálního pracovníka v salesiánském středisku:

„*Odcházíme z klubu do kontaktní místnosti s již konkrétní problematikou nebo situací. Zde si povídáme mezi čtyřma očima, problém pojmenováváme a stavíme se k němu tak, jak je potřeba.*“ (Markéta Látová)

Další metodou sociální práce, která řeší téma přinesené účastníkem (klientem) a zároveň se prolíná s výše uvedenými metodami je metoda *poradenství*.¹⁵³ Z výpovědí bylo patrné, že tato metoda je ve střediscích běžně používána, většinou s cílem informovat účastníka (klienta) o hrozbách a příležitostech v dané situaci.

Příklad poradenské práce uvedený v jedné z výpovědí:

„*Měla nějaké kožní problémy, tak jí říkám: Musíš na kožní, paní doktorka ti na to něco dá. Pak přišla a říká: Byly jsme s maminkou na kožním a paní doktorka mi na to dala voříčku.*“ (Zuzana Tichá)

Třetí a poslední identifikovanou individuální metodou sociální práce je nabídka *zprostředkování navazujících služeb*, které zahrnují veškeré aktivity pracovníků směrem ven ze zařízení a směřují k řešení problému účastníka (klienta).¹⁵⁴ Mezi výpověďmi se objevila komunikace se: školami, s rodiči účastníků, se sociálními úřady, úřady práce, kurátory pro mládež¹⁵⁵ a s rodinnými poradnami.

Do druhé skupiny metod sociální práce pak autor zařadil metodu *sociální práce se skupinou*.¹⁵⁶ V souvisejících výpovědích uvedl dvě současné tendence:

a) Nabídka skupinových aktivit, které jsou zaměřené na pomoc jednotlivcům.

Příklad: „*Máme tady kurz odpovědného rodičovství. Snažíme se v něm společně zamýšlet nad výchovou dětí nebo společně v klidu řešit konfliktní situace.*“ (Marie Pospíšilová)

b) Nabídka terénní sociální práce na sídlištích.

Příklad: „*Procházíme sídlištěm. S každým koho potkám mohu utrousit slovo, popovídat si a nebo se kontaktovat s novými lidmi.*“ (Markéta Látová)

¹⁵² Srov. Kód F.1.3 *Kontaktní práce*, který je uvedený v příloze V na straně 176.

¹⁵³ Srov. Kód F.3.2.2 *Poradenství*, který je uvedený v příloze V na straně 188.

¹⁵⁴ Srov. Kód F.3.2.3 *Zprostředkování navazujících služeb*, který je uvedený v příloze V na straně 188.

¹⁵⁵ Pozn.: Kurátor pro mládež se na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí zaměřuje na péči o výchovu a vzdělání dětí, které potřebují zvláštní pomoc.

¹⁵⁶ Srov. Kód F.3.3 *Sociální práce se skupinou*, který je uvedený v příloze V na straně 189.

Je nutno poznamenat, že výpovědi týkající se poskytování sociálních služeb formulovali převážně pracovníci se sociálním vzděláním. Výpovědi pedagogicko-sociální pracovnice Markéty Lálové se objevily v souvislosti s používáním všech čtyřech identifikovaných metod sociální práce, výpovědi sociální pracovnice Pavlína Řezníčkové a Marie Pospíšilové v souvislosti se třemi metodami a výpovědi Petry Nezvalové v souvislosti se dvěmi metodami. Naopak výpovědi pedagogických pracovníků a zvláště salesiánů byly v oblasti poskytování sociálních služeb jen ojedinělé.

Souhrnně lze k metodám sociální práce uplatňovaným v salesiánských střediskách mládeže říci, že spočívají převážně na *případové práci*, která vytváří jen určitý samostatný výsek práce v salesiánském středisku a je více méně spojena s odborností v oboru poskytování sociálních služeb.

3.4.5.3 Nezařazené cíle a metody

Mezi *nezařazenými cíli*, které autor ve výpovědích vysledoval, patřily cíle seberealizace a osobnostního růstu dobrovolníků středisek.¹⁵⁷ Autor tyto cíle zařadil do jedné samostatné kategorie, neboť se týkaly věkově jiné cílové skupiny. Ve svých výpovědích uvedli cílenou práci s dobrovolníky čtyři pracovníci.

Také v oblasti metod se autor rozhodl vyčlenit některé způsoby práce, které nezapadaly do rámce zvoleného systému kódů. Konkrétně se to týkalo *modlitby*, která se objevila ve výpovědích celkem čtyř pracovníků; ne náhodou všech salesiánů.¹⁵⁸ Zde autor rozeznal formu *modlitby osobní*, která byla prezentována jako prosba za účastníky a *modlitbu společnou*, která je uskutečňována společně s účastníky.

3.4.5.4 Motivy práce v charakteristickém sociálním prostředí

V úvodu kapitoly 3.4.5 *Cíle, metody a motivy práce v charakteristickém sociálním prostředí* si autor položil otázku: Proč je charakteristické sociální prostředí pro pracovníky tak důležité? Dosud došel k závěru, že je prostředím v němž a prostřednictvím něhož pracovníci uskutečňují své profesní cíle. V této kapitole se pak autor zaměřil na další poznatek a to, že role charakteristického sociálního prostředí také spočívá v tom, že pracovníky *motivuje k je-*

¹⁵⁷ Srov. Kód D.4 *Vedlejší cíle*, který je uvedený v příloze V na straně 158.

¹⁵⁸ Srov. Kód F.4 *Modlitba*, který je uvedený v příloze V na straně 190.

jich práci. Autor se zde zaměřil na identifikovanou dominantní oblast motivace pracovníků - oblast *pozitivní zkušenosti v charakteristickém sociálním prostředí*.¹⁵⁹

Ze souvisejících výpovědí pracovníků vyplynulo, že jedenáct z osmnácti respondentů zažilo v minulosti charakteristické prostředí salesiánských aktivit, udělalo zde pozitivní zkušenost a tato jejich zkušenost je v současné době motivací k jejich práci. Uvedli zkušenost přijetí, hovořili o prostoru k seberealizaci, o charakteristickém přístupu salesiánů, o rodinném prostředí a o zkušenosti party. Sedm z nich se stalo po této zkušenosti salesiány a jsou dosud v díle zaměstnání, další pracovník na tento způsob života v minulosti aspiroval. Ostatní tři pracovníci zůstávají v tomto tzv. „prostředí dobré zkušenosti“ doposud, a to jako dobrovolníci nebo jako zaměstnanci.

Do faktoru motivace pracovníků se promítnul i již výše zmiňovaný charakteristický přístup pracovníků. Ze svědectví šesti z desíti dotázaných salesiánů vyplynulo, že podstatnou motivací k práci s mladými jim byl *vzor života konkrétního salesiána*.¹⁶⁰

3.4.6 Motivy práce s cílovou skupinou

První z pracovních motivů respondentů, který vycházel z předcházející „dobré zkušenosti“ s prostředím, uvedl autor již na konci předcházející kapitoly. V této navazující kapitole si autor položil za cíl obraz pracovní motivace dokončit.

Podobně, jak někteří pracovníci udělali dobrou motivující zkušenost v prostředí salesiánských děl, tak jiní pracovníci získali obdobnou *motivující zkušenost z prostředí křesťanských mládežnických společenství*.¹⁶¹ Konkrétně se tato skutečnost objevila ve výpovědích pěti osob a souvisela v jednom případě s prostředím katolického skauta a v ostatních případech se zkušeností ve farním společenství mládeže. Respondenti podobně uvedli, že je toto prostředí přitahovalo a umožnilo jim seberealizaci.

Dále autor zjistil, že tzv. „dobrá zkušenost“, získaná jak v charakteristickém sociálním prostředí salesiánských děl, tak v prostředí křesťanských společenství mládeže, byla u mnoha pracovníků cestou k povolání. Pracovníci oslovení tímto prostředím ve svých výpovědích uvedli, že zde v nich vyrostlo *povolání ke službě*.¹⁶² Konkrétně autor v obou kódech identifikoval povolání: k předávání víry, ke službě Bohu, ke kněžství a k salesiánské cestě. Tento fakt se objevil v drtivé většině mezi salesiány (devět osob) a jen u jednoho pracovníka laika.

¹⁵⁹ Srov. Kód B.1.1.1 *Pozitivní zkušenost v charakteristickém sociálním prostředí*, který je uvedený v příloze V na straně 130.

¹⁶⁰ Srov. Kód B.1.1.2 *Vliv salesiánských vzorů*, který je uvedený v příloze V na straně 131.

¹⁶¹ Srov. Kód B.1.2.1 *Pozitivní zkušenost v křesťanském společenství mládeže*, který je uvedený v příloze V na straně 133.

Pozitivní zkušenosti pracovníků v charakteristických náboženských prostředích autor shrnul do jedné kategorie tzv. *náboženské motivace*, pro kterou je charakteristická výzva ke službě potřebným lidem. O této motivaci práce s cílovou skupinou se celkově zmínilo patnáct pracovníků z dotázaných osmnácti. Mezi nimi bylo všech devět dotázaných salesiánů.

Oblast *seberealizace* (sebe-uskutečnění), která se již částečně objevila v kategorii náboženské motivace, se ukázala jako podstatný motiv práce, a to převážně u laiků. I u nich hrála velkou roli předcházející pozitivní zkušenost; v tomto případě zkušenost v prostředí dětí a mladých lidí. Celkem čtrnáct pracovníků z osmnácti uvedlo, že udělali buď *pozitivní zkušenost v prostředí dětí a mladých*¹⁶³ a nebo *negativní zkušenost s věkově starší cílovou skupinou*.¹⁶⁴ Dvanáct pracovníků uvedlo, že si uvědomili, že je práce s dětmi a mládeží baví, je zajímavá, naplňuje je a objevili u sebe pro ni vlohy. Jeden pracovník zmínil, že jej práce s mládeží zpětně nabíjí (srov. vzájemná výměna sociálních hodnot při sociálních interakcích¹⁶⁵) a jiný, že jej tato práce motivuje k osobnímu růstu. Dva pracovníci ve smyslu seberealizace uvedli, že je motivovala *zkušenost studia humanitního směru*¹⁶⁶ a čtyři pracovníci, že je tato práce naplňuje smyslem.¹⁶⁷

Souhrnně lze ke kategorii *seberealizace* říci, že hraje u pracovníků velkou roli, především u pracovníků laiků, kteří neuvedli svou motivaci v náboženské oblasti. To se týkalo celkem čtrnácti pracovníků přičemž zbývající čtyři pracovníci jsou všichni salesiáni se silnou náboženskou motivací. Autor si dále dovoluje tvrdit, že charakteristické sociální prostředí salesiánských zařízení má silný motivační charakter, který vtahuje nejen cílovou skupinu, ale i pracovníky, kteří zde nalézají prostor k seberealizaci.

Konečně poslední identifikovanou kategorií vnitřní motivace byl *altruismus* (chování uskutečňované k prospěchu druhého bez anticipace odměn z externích zdrojů). Autor tento motiv objevil ve výpovědích celkem deseti pracovníků. Sedm z nich uvedlo, že jejich motivem práce s dětmi a mládeží je obecná potřeba pomáhat druhým, především cílové skupině.¹⁶⁸ Tři z nich a tři další pak důvod této potřeby specifikovali ve vlastní životní zkušenosti. Tito pracovníci uvedli, že prožili během svého mládí negativní zkušenost, od které by chtěli pomoci současným dospívajícím. Další dva uvedli pozitivní zkušenost dospívání, kterou by

¹⁶² Srov. Kód B.1.1.3 *Povolání ke službě*, který je uvedený v příloze V na straně 132 a Kód B.1.2.2 *Povolání k předávání víry*, který je uvedený v příloze V na straně 133.

¹⁶³ Srov. Kód B.2.3 *Pozitivní zkušenost mezi mladými*, který je uvedený v příloze V na straně 134.

¹⁶⁴ Srov. Kód B.2.1 *Předcházející negativní zkušenost uplatnění*, který je uvedený v příloze V na straně 134.

¹⁶⁵ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Academia: Praha 1996. s. 113 – 115.

¹⁶⁶ Srov. Kód B.2.2 *Studium humanitního směru*, který je uvedený v příloze V na straně 134.

¹⁶⁷ Srov. Kód B.2.4 *Potřeba smyslu*, který je uvedený v příloze V na straně 136.

¹⁶⁸ Srov. Kód B.3.1 *Potřeba pomáhat druhým*, který je uvedený v příloze V na straně 137.

chtěli naopak mladým umožnit a jeden pracovník uvedl těžkou zkušenost nemoci, kterou by chtěl předat lidem podobně postiženým.

Celkově je zřejmé, že i altruistická motivace hraje u pracovníků významnou roli, a to zvláště v souvislosti s cílovou skupinou sociálně, ekonomicky a emočně znevýhodněných dětí a mládeže. Někteří pracovníci dokonce jako motiv k pomoci uvedli vlastní zkušenost života v této skupině mladých lidí.

Ve smyslu *vnější motivace* autor ve výpovědích objevil pouze naprosto nevýraznou poznámku o motivaci finanční.¹⁶⁹ Ta byla uvedena pouze v jednom případě a ještě jako poznámka na okraj.

Souhrnně můžeme ke kategorii motivace říci, že u pracovníků salesiánských středisek hraje dominantní roli *vnitřní motivace*, která ve většině případů souvisí z jejich minulou pozitivní zkušeností v prostředí práce s dětmi a mládeží. U salesiánů a věřících zaměstnanců se autor v tomto směru setkal s motivací náboženskou, u laických zaměstnanců převažovala motivace sebe-uskutečnění a altruismu. S vnějšími motivy se autor ve výpovědích téměř nese-
tkal.

3.4.7 Stručné shrnutí syntézy dat

Shrňme si nyní poznatky, které autorovi vyplynuly shrnováním a příkládáním významů kategoriím kódů.

V prvé řadě autor zjistil, že neexistuje více pastoračních modelů, jak předpokládal, ale že existuje jeden společný model, na který je mnoho pohledů.

Z výpovědí vyplynulo, že rámcem pastorace v salesiánských střediscích mládeže je charakteristické sociální prostředí, pro které pracovníci používají charakteristické názvy a vystihují je charakteristickou atmosférou. Tu souhrnně označil atmosférou rodinnosti.

Základním konstitutivním prvkem tohoto prostředí jsou pracovníci a jejich charakteristický přístup. Ti se aktivně se podílejí na utváření a udržování tohoto sociálního prostředí, přičemž někteří se spíše zaměřují na ožívování (animaci) tohoto prostředí, jiní na poskytování profesionálních služeb (edukační, sociální, pastorační apod.). U obou skupin je však předpokládán základní přístup srdečnosti, který umožňuje navazování vztahů s cílovou skupinou.

Významná je zde role salesiánů. Od nich se očekává, že budou iniciátory evangelizačních snah a zároveň tzv. spirituálními animátory ostatních pracovníků. Role laických pracovníků v tomto ohledu pak spočívá v otevřenosti a podpoře těchto iniciativ.

¹⁶⁹ Srov. Kategorie B.4 *Vnější motivace*, která je uvedena v příloze V na straně 139.

V otázce motivace pracovníků autor odhalil dominanci vnitřních motivů. Ve velké míře šlo o minulou pozitivní zkušenost v tomto prostředí práce s dětmi a mládeží, kde pracovníci zažili přijetí a dostali prostor k seberealizaci.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že práce respondentů se odehrává na pozadí a prostřednictvím volnočasových aktivit, které jsou druhým konstitutivním prvkem charakteristického sociálního prostředí. Toto prostředí her, práce, oslav a akcí umožňuje pracovníkům dosahovat jejich sledované cíle. Díky němu také dochází ke kontaktu, k „otevření se“ účastníka vlivům prostředí a ke zvnitřňování jeho charakteristik.

Obr. 1. Schéma charakteristického sociálního prostředí

Vedle této vlastní socializační role prostředí jsou dále ve hře konkrétní záměry pracovníků. Autor odhalil dvě skupiny těsně souvisejících cílů: Cíle edukační, zaměřené spíše na osobnostní a sociální rozvoj cílové skupiny a cíle sociální pomoci, těsně spjaté s problémy, které si účastníci přinášejí ze života. Oběma těmto cílům pak odpovídají příslušné metody.

Třetím konstitutivním prvkem prostředí jsou samotní účastníci, jejichž charakteristiky se také silně promítají do sociálního prostředí. Jde ve velké míře o mladé lidi, kteří čelí určité náročné životní situaci. Ta bývá rázu sociálního, psychického či fyzického přičemž většinou souvisí se změnami období dospívání. Navzdory oficiálnímu modelu salesiánské pastorace mládeže zde účastníci hrají spíš roli uživatelů služeb.

III ZÁVĚR

Cílem této práce bylo analyzovat a popsat modely pastorační mládeže, které jsou v současné době uplatňovány pracovníky salesiánských středisek mládeže při práci s příslušnými cílovými skupinami. Autor zvolil metodu kvalitativního výzkumu, pomocí něhož se mu podařilo zachytit tuto problematiku do relativně velké šíře.

Primárním výstupem kvalitativního výzkumu byl fakt, že autorova vstupní hypotéza o množství pastoračních modelů byla mylná. Ukázalo se, že v českých salesiánských střediscích mládeže neexistují různé modely pastorační mládeže, ale spíše více pohledů na jeden model společný. Různost pohledů pak byla většinou dána profesním zaměřením a rolí konkrétních dotazovaných osob.

Sekundárním výstupem výzkumu byl obraz společného modelu, který autorovi vyplynul ze syntézy dat. Tento model se autor pokusil, se zvláštním zřetelem na jeho dílčí nuance, shrnout níže. Výstup je spíše ilustrativní, neboť se opírá o kvalitativní analýzu, v níž bylo patrné autorovo subjektivní hodnocení. Většina informací proto nemá průkaznou hodnotu a je spíš podkladem pro případný návazný objektivní výzkum.

Za nejcharakterističtější rys předkládaného modelu pastorační mládeže v salesiánských střediscích autor považuje tzv. charakteristické sociální prostředí, jehož pojetí se přibližuje obecnému modelu salesiánského výchovného prostředí.¹⁷⁰

Z výpovědí pracovníků vyplynula celá řada charakteristik a názvů tohoto prostředí. Salesiáni hovořili o prostředí rodinnosti¹⁷¹, pracovníci s pedagogickým zaměřením o otevřeném prostředí vztahů a komunikace a pracovníci se zaměřením na sociální práci o prostředí nízkoprahovém. Celkově se ale všechny pohledy protnul ve faktu, že toto prostředí je přizpůsobené potřebám cílové skupiny, kterou má vtahovat a zapojovat do interpersonálních kontaktů.

Jako základní konstitutivní prvek tohoto prostředí autor ve výpovědích identifikoval pracovníky a jejich charakteristický přístup. Všichni pracovníci uvedli, že se aktivně podílejí na společném utváření a udržování tohoto sociálního prostředí. U všech byl patrný důraz na základní přístup srdečnosti, který je chápán jako předpoklad pro cílené navazování vztahů

¹⁷⁰ Pozn.: Srovnání praktického modelu s modelem teoretickým nebylo cílem této práce.

¹⁷¹ Pozn.: Velmi pěkně vyjadřuje toto prostředí věta hlavního představeného salesiánů: „laskavé srdce otevřené pro mladé“.

s cílovou skupinou. Rozdíly, které pak autor mezi pracovníky objevil, spočívaly především v konkrétní roli toho kterého pracovníka v tomto prostředí.

Tak autor identifikoval pracovníky, kteří spatřovali svou roli spíše v utváření a udržování tohoto prostředí, a dále pracovníky, kteří do tohoto už vytvořeného a udržovaného prostředí přinášeli svou odbornost. Do první skupiny autor zařadil především dobrovolníky, praktikanty a pracovníky bez určité specializace. Do skupiny druhé pak umístil pracovníky, kteří uvedli, že v tomto prostředí sledují konkrétní profesní cíle a vnášejí konkrétní impulzy. Byli to především pracovníci s odborností pedagogiky volného času, sociální pedagogiky, sociální práce a teologie. V tomto smyslu z výpovědí vyplynula výrazná role salesiánů jako iniciátorů impulzů z oblasti salesiánské spirituality, křesťanské teologie a evangelizace a role pedagogických či sociálních pracovníků, jako podněcovatelů vstupů z oblasti mimoškolní pedagogiky či poskytování sociálních služeb. Role jinak vzdělaných pracovníků pak zůstala v podpoře a spoluutváření prostředí pro takto zacílenou práci.¹⁷²

Jako druhý podstatný prvek charakteristického sociálního prostředí autor identifikoval volnočasové aktivity. Do těchto povětšinou společných aktivit je cílová skupina vtahována, a tak vystavena socializačním vlivům prostředí, které jsou určovány záměry pracovníků a přítomností vrstevníků. Ve výpovědích se autor setkal se dvěma formami volnočasových aktivit: Dominantní byly spontánní volnočasové aktivity, nabízené většinou ve formě sportovních, herních nebo zábavních aktivit. Druhou skupinu tvořily aktivity zájmové, uskutečňované ve formě dočasných zájmových skupin.

V obou těchto formách pak autor objevil pracovníky, kteří zde sledovali své profesní cíle. V první skupině byli pracovníci schopní uskutečňovat své cíle v rámci spontánních aktivit, zatímco ve druhé skupině byli pracovníci, kteří na cílenou práci v otevřeném prostředí rezignovali. Tito pracovníci ve svých výpovědích jednoznačně preferovali práci v prostředí ustálených skupin se silnými vztahy, a to ať už v rámci spontánních aktivit či aktivit zájmových.

Dále ve výpovědích pracovníků v oblasti sledovaných cílů jednoznačně dominoval důraz na sociální fungování jedince a na jeho celkový rozvoj. Skupina pedagogicky vzdělaných pracovníků v tomto smyslu sledovala především edukační cíle, zatímco skupina sociálně vzdělaných pracovníků primárně cíle sociální pomoci. V průřezové skupině věřících pracovníků, z nichž pak byla většina salesiánů, se navíc objevil výrazný motiv cíle spirituálního.

Tento model práce, výrazně zaměřený na cíle, vedl v některých případech ke sklonům k přílišné profesionalizaci. V tomto smyslu se autor setkal se snahami přebírat většinu aktivit

pracovníky, přičemž role účastníků ve středisku se posunula do role pasivních příjemců služeb. Na druhou stranu se ale objevily i takové přístupy, kde pracovníci hovořili o maximální snaze zapojovat účastníky do činností a společné práce.

Podobnou situaci autor objevil i v relativně velkém množství metod práce. Mezi nimi totiž převažovaly metody, kde velkou roli hrála iniciativa pedagogů. Jen v menší míře se objevily přístupy zaměřené na podporu vrstevnických interakcí a vrstevnické komunikace.

V oblasti edukace dominovaly metody stojící na bázi pedagogické komunikace, která vychází z kontaktní práce a směřuje k mimoškolní edukaci. V oblasti sociální práce se zase autor setkal nejčastěji s metodou případové práce.

Významnou roli mezi používanými metodami hrála modelová výchova. Autor ji identifikoval v souvislosti s cílem evangelizace, a to u převážně věřících pracovníků, kteří chápali svědectví křesťanského života jako základní formu svědectví víry.

Jako třetí konstitutivní prvek sociálního prostředí autor identifikoval jeho účastníky. Ve výpovědích objevil skupinu běžné populace, navštěvující většinou pravidelné zájmové aktivity, a skupiny dětí a mladých, kteří díky svému chování, postojům a problémům z běžné populace vybočovali. Na základě analýz došel autor závěru, že charakter cílové skupiny má na sociální prostředí střediska výrazný vliv a zároveň výrazně ovlivňuje sledované cíle. To se například nejvýrazněji projevuje v práci respondentů, kteří se věnují Romským komunitám.

Konečně velmi zajímavým výsledkem výzkumu byla otázka motivace pracovníků. Velká část pracovníků uvedla, že v jejich rozhodování sehrála výraznou roli minulá zkušenost s charakteristickým prostředím salesiánských děl. Většinu těchto pracovníků oslovilo především prostředí a dále styl konkrétních osob. Z této skutečnosti vyplynul fakt, že většina budoucích pracovníků středisek jsou současní účastníci, kteří zažívají zkušenost tohoto charakteristického sociálního prostředí.

„Dejme mladým zakusit, že jsou milováni.“

¹⁷² Pozn.: Takto pojatý model s sebou nese nárok uvědomit si priority své práce a rozdělit si na pracovišti jasně role.

Seznam použitých zdrojůMonografie:

- BOSCO, T. *L' Oratorio di Don Bosco: Modello e icona dell'Oratorio salesiano attuale*. Torino: Elledici, 2003. ISBN 8801026617.
- BOSCO, T. *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-247-8.
- DEINET, U., STURZENHECKER, B. (Hrsg.) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. 3. völlig überarbeitete und erweiterte Aufl. Wiesbaden: VS Verlag, 2005. ISBN 3-8100-4077-0.
- DOMENECH, A. *Salesian Youth Ministry : a Basic Frame of Reference*. 1. vyd. Odbor Salesiánské pastorace mládeže : Řím, 1989.
- DOMENECH, A. *Salesian Youth Ministry : a Basic Frame of Reference*. 2. vyd. Odbor Salesiánské pastorace mládeže : Řím, 2000.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál: Praha, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- JEDLIČKA, R. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- JEFFS, T., SMITH, M. K. *Informal Education: Conversation, Democracy and Learning*. 2nd ed. Derbyshire: Education Now Publ., 1999. ISBN 1-871526-41-8.
- KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální pedagogické a zdravotní profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-429-X.
- MACEK, M., HEŘMANOVÁ, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže NIDM MŠMT ČR, 2007. ISBN 978-80-86784-03-8.
- MACEK, P. *Adolescence*. 2. uprav. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Academia: Praha 1996. ISBN 80-200-0592-7.
- PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi. Apoštolská exhortace Pavla VI. Hlásání evangelia z 8. prosince 1975*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-159-8.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ROBERTSON, S. *Youth Clubs, Association, Participation, Friendship and Fun!* Dorset: Russell House Publ., 2005. ISBN 1-903855-38-1.

Elektronické dokumenty:

HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNNOVÁ, M. et al. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17. 09. 2006 [cit. 14. 03. 2007]. Dostupné na: <<http://www.streetwork.cz/content/view/202/145/>>.

KAPLÁNEK, M. *Kulturní animace* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 06. 2007]. Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>

RÁDL, T. *Školní vzdělávací program*. [online]. České Budějovice: Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice, 2005, poslední aktualizace 1. 1. 2005 [cit. 09. 11. 2006]. Dostupné na: <<http://budejovicesasm.sdb.cz/view.php?cislocclanku=2001061101>>.

ŘEHOUNKOVÁ, K. *Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce: Iva Juráčková [online] Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17. 09. 2006 [cit. 17. 09. 2006]. Dostupné na: <http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=187&site=casFirefoxHTMLShell\Open\Command>.

SMITH, M. K. *Club work* [online]. London: The Encyclopedia of Informal Education, 2001, poslední aktualizace 28. 01. 2005 [cit. 30. 05. 2006]. Dostupné na: <<http://www.infed.org/association/clubwork.htm>>.

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2006, poslední aktualizace 31. 03. 2006 [cit. 09. 11. 2006]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/zakon_03.html#castka_37>.

Nepublikované dokumenty:

KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: Studijní text pro pracovníky s mládeží*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 1999.

- KAPLÁNEK, M a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2001*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2001. Pro vnitřní potřebu provincie.
- MENDEL, J a kol. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2007. Pro vnitřní potřebu provincie.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2005)*. Výzkumný ústav pedagogický, Praha 2005.
- Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládež*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2000.
- Stanovy a Pravidla Společnosti svatého Františka Saleského*, Praha: Salesiánská provincie Praha. Pro vnitřní potřebu provincie
- VACKOVÁ, B. , FARKAŠOVÁ, H. *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2002.

Seznam použitých zkratk

ASC – Sdružení salesiánů spolupracovníků

ČAS – Česká asociace streetwork.

DDM – Dům dětí a mládeže.

IDM MŠMT ČR – Institut dětí a mládeže Ministerstva školství a tělovýchovy České republiky.

MPSV ČR – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

MŠMT ČR – Ministerstvo školství a tělovýchovy České republiky.

NIDM MŠMT ČR – Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství a tělovýchovy České republiky.

NZDM – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

RVP – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

SDB – Společnost svatého Františka Saleského.

SPOD – Sociálně právní ochrana dětí

SVČ – Střediska volného času pro děti a mládež.

ŠVP – Školní vzdělávací program.

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka č. 1. Výsledné schéma kódů kategorie motivace.

Tabulka č. 2. Výsledné schéma kódů kategorie cílová skupina.

Tabulka č. 3. Výsledné schéma kódů kategorie cíle – metody.

Tabulka č. 4. Výsledné schéma kódů kategorie utváření charakteristického soc. prostředí.

Tabulka č. 5. Výsledné schéma kódů kategorie způsob stanovení cílů/plánování.

Tabulka č. 6. Výsledné schéma kódů kategorie váha kultivace a odbornosti srdce.

Tabulka č. 7. Kategorie edukační/preventivní cíle a jim odpovídající metody.

Tabulka č. 8. Kategorie cíle sociální pomoci a jim odpovídající metody.

Obr. 1. Schéma charakteristického sociálního prostředí.

Seznam příloh

Příloha I	Seznam salesiánských zařízení, jejichž pracovníci byli dotázáni	1
Příloha II	Formulář rozhovoru kvalitativního výzkumu	3
Příloha III	Charakteristiky respondentů a přepisy rozhovorů (dle zařízení)	4
Příloha IV	Schéma kódů kvalitativní analýzy textů	125
Příloha V	Tabulky segmentů textů vybraných kvalitativní analýzou (dle kódů)	128
Příloha VI	Audio-záznamy rozhovorů (přiložený kompaktní disk)	

Abstrakt

SVOBODA, M. *Modely pastorace mládeže uplatňované v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce A. Kříšťan.

Klíčové pojmy: kvalitativní výzkum, salesiánská pastorace mládeže, salesiánské středisko mládeže, sociální prostředí, motivace, cílová skupina, mimoškolní edukace, sociální práce.

Předkládaná práce se zaměřuje na analýzu a popis pastoračního modelu, který používají pracovníci salesiánských středisek mládeže při práci s mladými lidmi.

V úvodním teoretickém přehledu jsou představeny charakteristiky salesiánských středisek mládeže tak, jak jsou uváděny v salesiánské literatuře. Nejprve je zde popsána obecná koncepce salesiánské pastorace mládeže, a poté její pojetí v dokumentech českých salesiánských děl.

Druhá část práce je praktická. Je zaměřena na konkrétní kvalitativní sociologický výzkum, který se uskutečnil mezi 18 zaměstnanci salesiánských středisek mládeže na podzim roku 2007. Tato část práce je uvedena popisem přípravy výzkumu, navazuje na ni postup analýzy dat a završuje rozsáhlá část datové syntézy. V závěru části je uveden přehled odvozených teorií.

K práci je připojena rozsáhlá část příloh analyzovaných dat.

Abstrakt

SVOBODA, M. *Pastoral Approaches in the Salesian Youth Centres in the Czech Republic*. České Budějovice 2007.

Key terms: qualitative data analysis, Salesian youth pastoral ministry, Salesian youth centre, social environment, motivation, target group, informal education, social pastoral work.

Presented work deals with analysis and description of the pastoral approaches of youth workers in the Salesian youth centres.

The common characteristics of the Salesian youth centres are presented in the introductory part of the work. At first this theoretic part deals with the common conception of the Salesian youth pastoral ministry, afterwards deals with the official Czech conception.

Second part of the work is applied. It is focused on the qualitative research realised in autumn 2007. It involved 18 respondents from the Salesian youth centres.

This applied part starts with description of the research preparation and continues with description of the research process. Finally it deals with the data synthesis. There is a list of the results at the end of this part.

There is a large supplement of the data attached at the end of the work.